Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 188 (11986) | 1982 чылдың август 13, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп.

ЧУРТТУҢ ХОВУЛАРЫНДА

БОБРУИСК. (Могилев область). (СЭТА-ның корр. С. Полянов). Үлетпүрнүң ол улуг хоорайының ногаага негелдезин бүдүн чыл дургузунда «Киселебичи» совхоз хандырып турар. Ажаалла эгелээр мурнунда ажыл-агыйга соодукчулуг хүлээп алыышкын пунтузун тургускан. Ортумак кылдыр быжар сорттуң капустазы бо хүннерде бир дугаарында аңаа келген. Дүжүттүң бир чамдызын садыг четкилеринче чоруткан.

Дүжүттү сөөртүп база кадагалап турар үеде чидириигни черле болдурбас дээрзин чурттуң Аъш-чем программазында онзалап айыткан.

НАЙЫРАЛЧЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Август 11-де Крымга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер-биле ужуражыышкыны болган. Совет Эвилелинде ол дыштанып келген. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко олар ужуражыышкынга киришкен.

Ийи чурттуң иштики хөгжүлдезиниң дугайында информацияларын солушкаш, Л. И. Брежнев биле Э. Хонеккер боттарының харылзааларының бүгү угланыышкыннарынга СЭКП-ниң болгаш ГСЧП-ниң, ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң аразынга кады ажылдажылганы ханыладырының айтырыгларынче кичээнгейни мөөңнээн.

Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың сырый найыралы — социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын шиитпирлээринге улам ыңай чедиишкиннерниң идегелдиг үндезини. Ол найырал Европа дипке политика талазы-биле доктаамал быжыг болурунуң салдарлыг фактору-дур.

Ийи чурттуң аразында экономиктиг кады ажылдажылга бүзүрелдиг хөгжүп орар. Микроэлектроника, робот тудуушкуну, химия ышкаш ындыг адырларга бүдүрүлгениң специализастаар болгаш кооперастаар ажыл көскүзү-биле бурунгаарлаан. Сонуургалдыг социалистиг өске-даа чурттар-биле кады келир чылдарда ССРЭ биле ГДР эртемни болгаш техниканы хөгжүдеринче, үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге амгы үениң технологиязын нептерединче күжениишкиннерин улам улуг хемчээлдиг кылдыр мөөңнээр бодалдыг.

Делегей байдалы оожургал чок, дүвүрээзинниг болуп уламчылавышааның Л. И. Брежнев биле Э. Хонеккер демдеглээн. АКШ-тың администрациязы социалистиг дем каттыштырылгазынга удур «крестилиг походту» мырыңай чарлаар чедип турар. Идеологтуг хоралаашкыннарны болгаш «психологтуг дайынны», садыг санкцияларын болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерин улам ыңай күштелдирерин, керээлиг харылзааларны үрээрин болгаш боттуг чугаалажыышкыннардан ойталаарын ол кылып турар. АКШ-тың удуртукчулары күшке даянып алгаш, делегей аревазынга тергиидеп, өске чурттарга болгаш улустарга бодунуң тура-соруун кара туразында албадап болур кылдыр кордап турар.

Америк чазактың дайынзырак угланыышкыны делегейде, ооң аразында АКШ-тың бодунда-даа, харысалгалыг политиктиг бөлүктерниң улам өзүлделиг сагыш-сыралын хайныктырып турарында кижи кайгаар чүве чок. Милитаризм болгаш шовинизм сиңниккен шак ол угланыышкынга делегейниң чер болганында хөй-ниитичи дыка улуг күштер шиитпирлиг удурланып турар.

Делегей байдалының хөгжүлдези Европаның янзы-бүрү социал системаларга хамааржыр күрүнелериниң аразынга харылзааларның канчаар тургустунарындан дыка хамааржыр. Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын эгелээн чер Европа болган, ынчангаш ол чавырылдырылгага күштүг болгаш туруштуг чаа идиглиг чүүлдерни харыы ол берип шыдаар.

Галаларның бодалы-биле алырга, Европаның айыыл чок турарының айтырыгларын шиитпирлээринге улам кескү рольду ГФР ойнап болур ийик. Социалистиг чурттар-биле ооң чаагай кожа-хелбээ харылзааларынга чүс-чүс чаа америк ракеталарны барыын-герман черге сайгара тургузар дээр бодалдар айыылдыг ёзу-биле кыжанып турар. Тайбың кады ажылдажылганың хевирлерин бадыткаары болгаш калбартыры, Хельсинкиниң оруу харын Европаның социалистиг болгаш капиталистиг күрүнелериниң аразынга оожургалдыг болгаш үре-түңнелдиг харылзааларга чедирип болур. ССРЭ биле ГДР ол дээш быжыы-биле туржуп турар. Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдыраары бүгүнү хаара туткан бүдүштүг болгаш эң калбак географиялыг болбушаан, үзүктелиишкин чок хөгжүүр ужурлуг.

Европага ядролуг боо-чепсектерни болгаш ниитизи-биле стратегтиг боо-чепсектерни кызыгаарлаарын дугайты АКШ-биле чугаалажыышкыннар чедиишкинниг болзун дээш Совет Эвилели чүткүлдүг күжениишкиннерни салып турар. Ол чугаалажыышкыннарга совет саналдар боо-чепсектерни дыка кызырарының боттуг аргазын ажыдып турар. Ядролуг чепсектиң бүгү-ле хевирлеринден Европаны хостаарынга, тодаргайлаарга ёзулуг нулевой вариантыга бодунуң белениң Совет Эвилели бадыткап турар.

Палестинаның араб улузу-биле, Сирия-биле, Ливан-биле, израиль агрессиядан каражадаан бүгү-ле кижилер-биле эп-сеткил каттыштырылгазын ССРЭ биле ГДР илергейлеп турар. Вашингтоннуң дорт деткимчезин болгаш сула салыышкынын ажыглап турар Израильдиң ханныг өлүрүкчү үүлгедиишкиннерин олар шиитпирлиг буруу шаап турар. Агрессорну хай дээрги болгаш КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирлерин күүседир кылдыр албадаары эргежок чугула.

Кыдат Улус Республиканың даштыкы политиказы социалистиг дем каттыштырылгазының ниити эрге-ажыктарынга удур болбушааны харааданчыг болуп турарын чаңгыс эп-сеткилдиг демдеглээн. Социалистиг чурттар-биле харылзааларын чогумчуларынга сонуургалдыг болурунуң демдектери Кыдаттың талазындан чок. ССРЭ биле ГДР оортан чогуур түңнелдерни кылып турар. Ынчаарга политикага гегемонистиг сорулгалардан Кыдаттың атаарлаашкыны дайын кыжанынга удур, бүгү-ниити тайбыңны быжыглаар дээш демиселге КУР-нуң боттуг киржиринге таарышкан байдалдарны тургузуп, кыдат улустуң бодунуң амыдыралчы эрге-ажыктарынга база таарышкан болур ийик.

Эштер Л. И. Брежнев биле Э. Хонеккерниң ужуражыышкыны акы-дуңмалышкы байдалга эртип, чугаалашкан бүгү айтырыглар дугайты үзел-бодалдарның чаңгыс эптии-биле тодаргайлаттынган.

Ужуражыышкынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, ГСЧП ТК-ның килдис эргелекчизиниң оралакчызы Б. Малов киришкен.

(СЭТА).

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузары—кижи бүрүзүнүң херээ

ЭҢ ОРГАНИЗАСТЫГ, МАССАЛЫГ БОЛЗУН ДЭЭШ

Августуң баштайгы он хонуу доозулган. Ниитиниң малынга чемнер белеткээриниң шалыпчы айы үргүлчүлевишаан. Кара-ногаан хевис дег, чечек, сигенниг шөлдерде эртен эрте кежээ орайга чедир мал чеминиң белеткекчилериниң күжениишкинниг ажыл-ижи түлүктеп турар.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң чарлааны малга чемнер белеткээриниң бүгү республика субботнигинге киржип ажылдаары-биле даарта кедээниң болгаш хоорайларның муң-муң ажыл-ишчилери сиген шөлдеринче үнүптер. Бо эң чугула ажыл-херекке чүс-чүс ажылчыннарны, тудугжуларны, транспортчуларны, албан-хаакчыларны, интеллигенцияның төлээлекчилерин, студентилерни, сургуулдарны, өөреникчилерни, Совет Армияның дайынчыларын болгаш пенсионерлерни, өг-бүле ээлерин идепкейлиг киириштирерин чер-черде субботник эрттирериниң штабтары планнаан. Оон аңгыда аңаа ажыглаар машина-херекселдиң болгаш кылыр ажылдың хемчээлин база тодараткан.

Мал чемнери белеткээринге мурнап турар районнарның бирээзи Барыын-Хемчиктиң суурларындан болгаш Ак-Довурак хоорайдан субботникте сиген шөлдеринге 2360 кижи ажылдаар болгаш олар 500 тонна сигенни, 500 тонна сенажты белеткээр. А найысылал Кызылдың ажылчы чоннарындан хоорай чоогунуң совхозтарынга ол хүннерде 15 муң кижи ажылдаар.

СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин база Аъш-чем программазын боттандырарынга малдың баш санын өстүрери, ооң продуктулуун бедидери бирги чергениң ужур-дузалыг. Маңаа бир кол чүүл малга быжыг чем баазаны тургузары болур дээрзин ол Пленумга онзалап демдеглээн болгай. Ол айтыышкыннарны барымдаалааш, бистиң республиканың ажыл-агыйлары бо чылын ниитиниң малынга 230 муң тонна сигенни, 85 муң тонна сенажты, 400 муң тонна силосту, 8 муң тонна витаминниг сиген далганын белеткээр планныг. Моон ап көөрге сорулга аажок улуг.

Бо чугула кампания эгелээниниң баштайгы хүннеринден-не Барыын-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарның партия, совет, ажыл-агый органнары база өске-даа хөй-нити организациялары мал чемнериниң белеткелинче бүгү күштерни чогуур өйүнде мөөңнеп, сиген шөлдеринде ажыл-ишчилер оргузунга партийжи-организакчы болгаш политмассалыг ажылды тодаргай угланыышкынныг, дээштиг кылдыр чорудуп келген. Ооң түңнелинде ылаңгыя Барыын-Хемчикте бо ажылдың темпизи бедик. Мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле районнар аразынга социалистиг чарышка он хонуктарның түңнелдери-биле ол район доктаамал тиилекчи болуп, шилчимир Кызыл тукту болгаш акша шаңналын үш удаа улаштыр алган. Ол ышкаш Бии-Хем, Тес-Хем, Тожу, Мөңгүн-Тайга районнарының совхозтары шалыпчы айда багай эвес көргүзүглерни чедип ап турар.

Ынчалзажок ниитизи-биле чамдык районнарда болгаш совхозтарда мал чемнери белеткээриниң темпизи дыка оожум болуп артпышаан. Августуң 9-туң хүнүнге чедир республикага сиген белеткээр план чүгле 23,4 хуу, сенажты—31,7 хуу, витаминниг сиген далганы 53,2 хуу күүсеттинген. Бай-Тайга, Улуг-Хем, Өвүр, Каа-Хем районнарның совхозтары мал чемин белеткээр планның күүселдезинге улуг хожудаашкынныг болгаш бо черлерде темп дыка куду болуп артпышаан. Ылаңгыя Бай-Тайга районда бо талазы-биле байдал дүвүренчиг болуп турар болгаш ниитизи-биле планын август онга чедир дөңгүп-ле 10 хуу хире күүсеткен.

Бо чугула кампанияга ындыг кижи шыдажыр аргажок оожумнаашкынны, организас чок чорукту чамдык районнарның удуртукчулары чаъс-чаашкынга чылдагааннап турары боттуг байдал-биле канчап-даа дүүшпес. Оон аңгыда Каа-Хем болгаш өске-даа чамдык районнарның совхозтарында белеткеттинген мал чемнериниң, ылаңгыя витаминниг сиген далганының шынары дыка куду болуп турар.

«Барлык» совхозта мал чемнери белеткээр даалгаларны күүседир чоокшулаан Саая Көк-оолдуу, «Өөк», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарда В. Сүгдер-оол, Д. Доржунуу ышкаш мурнакчы бригадаларның, звеноларның дуржулгазындан алырга олар бүгү аргаларны ажыглап тургаш, агаар-бойдустуң кандыг-даа үезинде ажылдың темпизин кошкатпайн келген. Өске черлерде ажылды чүге ынчаар организастап болбазыл? Ынчангаш хамык ужур чүдел дизе, сиген шөлдеринге ажылдаар шын организастаарында, машина-техниканы, бар аргаларны чер ажыгларынга, мал чеминиң белеткелиниң [illegible] партийжи-организакчы [illegible] улам күштелдириринде-дир.

Надээ ажыл-агыйның эң чугула бо кампаниязынга ажыл-херектиг темпизин улам шапкынчыдары-биле даарта, соңгузу хүн бүгү республика субботниктиң коммунистер болгаш комсомолчулар, кеэдээниң болгаш хоорайларның бүгү ажылчы чоннары бедик мергежилдиг ёзу-биле көрүп, аңаа идепкейлиг киржип, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан турар, ниитиниң малының чем курлавырларын талептиг негеттиг киирер ужурлуг. Партия, совет, ажыл-агый органнары профэвилел, комсомол организацияларының бүгү республика субботниктиң кала-даа бедик организастыг, эң массалыг эртээн турарын хандырар хүлээлгелиг.

Шупту мал чемнери белеткээриниң бүгү республика субботникинге, эргим эштер!

«ШЫН» солун КҮШ-АЖЫЛДЫҢ АЛДАР ТУГУН бөгүн Эрзин районнуң «Мөрен» совхозтуң «Сыын-Мыйыс» сүт-бараан фермазының Дүкчээ Маадырович Комбуга удурткан сигенчи бригадазынга тураскаадып кедүрген. Ферманың коллективи 200 тонна сигенни белеткээр тургаш, ону 100 хуу күүсеткен болгаш ам-даа 50 тонна сигенни немей белеткээр хүлээлгени алган. Бригадада 12 кижи сигенни хол кадыыры-биле кезип, 6 кижи бөлүп, 8 кижи сарааттап турар.

Мал чеми белеткелиниң мурнакчыларынга деңнежиңер!

Мал чеминиң белеткелиниң субботниги даарта, соңгузу хүн бистиң республикага болур. Аңаа хоорай, суурларның чурттакчыларын, бүгү ажыл-ишчилерни, пенсионерлерни, өөреникчилерни киириштирери чугула. Шупту субботникче!

ПЛАНЫВЫСТЫ КҮҮСЕДИР БИС

«Кызыл тараачын» совхозтуң Эрбек салбырының сигенчилери мал чеминиң белеткелиниң шалыпчы айы чарлаттынганының баштайгы хүннеринден эгелээш бедик темп-биле шудургу ажылдап келгеннер. Олар эрткен каңдаашкынныг чай, мал чеми чедишпес, берге кыштан кижээндиригни алгаш, келир кышка мал чеминиң быжыг баазазын тургузуп алырынче бүгү күштү мөөңнеп турарлар.

Салбырда бир механизастаттынган звено, аът-биле сиген кезер бир бригада, хол-биле сиген кезер малчыннар звенозу бар. Салбыр 600 тонна сиген белеткээр планының бо хүннерге чедир 354 тоннаазын кезип белеткээш, планын 58 хуу күүсеткен. Эрбектиң сиген шөлдеринде сарааттар хүн келген тудум немежип, сигенчилер улам шалыпкын, тудуңгур ажылдап турар апарган. Сиген кезилдезиниң баштайгы хүннеринден эгелээш, сиген кезикчилери Станислав Янчат, Кызыл-оол Маадыр-оол, бөлүкчүлер Барума Кан-оол, Владимир Сарыглар, Олег Ортун олар социалистиг чарыштың мурнуку одуруунга чоруп, өскелерге үлегерлиг ажылдап келгеннер.

Алексей Турчановка удурткан аът-биле сиген кезер бригада алаактарда сиген кестирип турар. Ол бригада 10 тоннаның сараадын тургускан, ам-даа холу дыңзыг ажылдап, эки шынарлыг мал чеми белеткээр сорулганы бригада бодунуң мурнунда салган. Эрбектиң сигенчилери шалыпчы айның баштайгы он хонуунуң түңнели-биле совхозка чарыштың мурнуку одуруунче үнүп, вымпел-биле шаңнатканнар. Салбырның сигенчилери ол шаңналды салбас дээрзинге идегел улуг.

Мал чеминиң белеткелинге малчыннар база идепкейлиг киржип, боттарының өг-бүлелери, уруг-дарыглары-биле кады сиген шөлүнде оларның ажылдап турарын бо-ла көрүп болур. Малчыннар шупту сиген кезилдезинге кирикип, өреге бүрүзү 5-тен өрү 15 тонна чедир сарааттарны тургускулаан.

Салбырның ажыл-агый эргелекчизи Умаа Дастай-оолович Бай-Кара:

—Шалыпчы айда планывысты ыяап-ла күүседир бис, август 14-15 хүннеринде эртер ниитиниң малынга чемнер белеткээриниң субботнигин бедик организастыг эрттиреринге белеткел ажылдары доозулган. Ол субботникти эрттирериниң штавы тургустунган, субботникке суурнуң чурттакчыларын улуг-биче чокка шуптузун киириштирер бис—деп чугаалады.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

ЧУРУКТАРДА: Станислав Янчат (тракторунуң бизин эптеп ап турар), Олег Блохин (мурнунда), Кызыл-оол Маадыр-оол.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

КЫЗЫЛЧЫЛАР: организастыг киржир

СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому августуң 14—15 хүннеринде ниитиниң малынга чемнер белеткээриниң талазы-биле бүгү республика субботнигин эрттирерин чарлаан. Ынчангаш Кызыл хоорайның ажылчы чону ол субботникке канчаар белеткенип турар дугайында чугаалап бээрин СЭКП хоорай комитединиң ийиги секретары Борис Павлович СВИНЦОВТАН бистиң корреспондентивис дилээн.

— Кызыл хоорайның күш-ажылчы коллективтери чарлаттынган субботникти изиг-биле деткивишаан, аңаа организастыг киржири-биле идепкейлиг белеткенип турар. Августуң 14-15 хүннеринде мал чеминиң белеткелинге 15 муң ажыг кызылчылар болгаш студент тудугжу отрядтарның 1500 ажыг дайынчылары ажылдап үнер. Ол хүннерде чижеглеп санаарга бир муң тонна хире сиген болгаш ногаан масса белеткеттинер.

Ылаңгыя Кызыл садыгның, «Тыва тудуг» трестиң болгаш ооң эргелелдериниң, Госснабтың, ДОСААФ обкомунуң коллективтери субботникке идепкейлиг белеткенген болгаш организастыы-биле ажылдап үнерлер.

Ол хүннерде дыка хөй хоорайжылар куш фабриказынга болгаш «Сукпак» совхозка ногаан массаны белеткээринге ажылдаар.

«Көк-Тей», «Кара-Хаак», «Тиилелге», «Шамбалыг», «Х Улуг хурал», «Саян», «Хадын», «Кызыл тараачын», «Совет Тыва», «Енисей», «Революцияның чалбыыжы», «Межегей», «Коммунизмниң хереди» совхозтарга Садыг министерствозунуң дузалал ажыл-агыйынга Кызылдың ажылчы чону бо дыштаныр хүннерде барып ажылдаарлар. Ол ажыл-агыйларның удуртукчулары каяа, каш кижи ажылдаарын тодараткан, шефчилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускулаан.

СЭКП Төп Комитединиң май (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге харыы кылдыр бистиң хоорайның ажылчы чону республиканың совхозтарынга мал чемин белеткээр талазы-биле шеф дузазын көргүзүп турар. Дыка хөй бүдүрүлгелерниң, организацияларның коллективтери мал чеминиң белеткелин хоорай чоогунуң совхозтарында чорудуп турар. Сиген болгаш ногаан масса белеткээр талазы-биле онаалдазын чедиишкинниг күүседипкен организациялар эвээш эвес. Ам бо хүннерге чедир хоорайның коллективтери 608 тонна сигенни белеткээн болгаш шефке алган совхозтарынга хүлээткен, «Сукпак» совхозка 860 тонна ногаан массаны белеткеп берген. Ниитизи-биле амгы байдал-биле алырга, 25 организация онаашкан пландарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин бүрүн күүсеткилээн.

Республиканың статистика эргелелиниң коллективи 10 тонна планныг тургаш, херек кырында 16,5 тонна сигенни «Х Улуг хурал» совхозка белеткеп берген. «Кызыл тудуг» эргелели болгаш «Тыва тудуг» трестиң албан-хаакчылары «Совет Тыва» совхозка улуг дузаны көргүзүп, планын күүсеткеннер. «Сельхозхимияның» Кызылда районнар аразының каттыжыышкыны «Х Улуг хурал» совхозка 35 тонна сигенни бүрүн белеткээш, хүлээткен.

Типография, харылзаа эргелелиниң автобаазазы, «Тувинская правда» солуннуң редакциязы, ажаалга кассазының эргелели, «Востоксантехмонтажтың» КМК-зы, автоорук техникуму, харылзаа эргелели, «Красноярскстройтрансттың» автобаазазы болгаш оон-даа өске күш-ажылчы коллективтер эки ажылдааннар.

«Сукпак» совхозка ногаан массаны белеткеп бээр онаалдазын Сельхозтехкүрткомнуң, № 81 тудуг эргелелиниң, одаар чүүл үлетпүр министерствозунуң, «Тувапарикмахерские», «Туваобувьбыт» каттыжыышкыннарының, № 3 АТБ-ниң, Кызылдың пассажир АТБ-зиниң коллективтери ажыр күүсеткеннер.

Ынчалза-даа чамдык организациялар бо чугула даалганы күүседиринге далашпайн турары таарышпас. Кызылдың эът комбинадының, тудуг материалдары каттыжыышкынының, Аъш-чем үлетпүр министерствозунуң, «Тыва суг тудуг» трестиң ДБК заводунуң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының, «Тыва кодээ тудуг» трестиң коллективтери мал чеми белеткээрин амгы хүннерге чедир-ле безин эгелевээн.

Август 14—15 хүннеринде мал чемин белеткээринге Кызылдың бүгү бүдүрүлге, албан организация черлери баш бурунгаар белеткенгеннер болгаш совхозтарга тус-тус организациялар быжыглаттынган.

Найысылалдың ажылчы чону субботникке бедик көдүрлүүшкүннүг киржир.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле О. А. Толгар-оолду шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Партия органнарынга, эртем албан черлеринге хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 70 харлааны-биле холбаштыр СЭКП Тыва обкомунуң марксизм-ленинизм университединиң бот-өөредилге талазы-биле деканы Оюн Араптанович **Толгар-оолду** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **Хүндүлел бижии-**биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Предизиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Предизиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1982 чылдың август 12.

ЧАҢГЫС-ДАА КИЖИ ХАЖЫЫЗЫНГА АРТПАС

СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлериниң болгаш ССРЭ-ниң Аъш-чем программазының боттаныылгазы дээш республиканың ажыл-агыйлары-биле деңге хоорайның үлетпүр-бүдүрүлгелери, албан организациялары келир кыштан ниитиниң малын хүр-менди ажырары-биле мал чеминиң белеткелинге идепкейлиг киржип, боттарының мурнунга алган планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турар. Онаашкан үлүүн ажыр күүсеткеп, малга чем белеткелиниң талазы-биле эң идепкейлиг ажылдааннарның мурнуку одуруунда «Каа-Хем» разрез кирип турар.

Кызыл районнуң «Сукпак» совхозка 25 тонна будук-бүрү белеткеп бээр планныг тургаш, кургаг сиген-биле катай будук-бүрүнү олар 47 тоннаны белеткеп берген.

Он кижиден тургустунган доктаамал ажылдап турган бригадага немей, аңгы-аңгы хүннерде 15-теп 30 чедир кижи беш удаа шефтеп тургаш, бо коллектив үлүг-нормазын ажыр күүсеткен.

Август 14—15 мал чеминиң белеткелинге субботник хүнү. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң директору Иван Порфирьевич Брюзгин баштаан беш кижи составтыг субботник штавы субботник эрттирер чурумну доктаадып, ол хүн барып ажылдаар ажыл-агыйы-биле дугуржулганы кылып алган.

Субботник хүнүнде бо организациядан 50 кижи үнгеш, «Тиилелге» совхозка 5 тонна сигенни белеткээр. Он-он кижиден тургустунган беш звенону директор боду, партия организациязының секретары А. В. Фомин, кол инженер В. Х. Кара-оол болгаш оон-даа өске специалистер удуртур.

Субботник хүнүнде бо организацияга чаңгыс-даа кижи ажыл чок артпас.

В. САТ.

…ОТЕКА
А. С. Пушкина

СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга

ШҮГҮМЧҮЛЕКЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

Чурттуң өске бүгү черлеринде ышкаш, СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң аңаа илеткелинде айыткан чүүлдерни боттандырар талазы-биле сорулгаларны СЭКП райкомунуң VIII пленумунга база чер-черде парторганизацияларның хуралдарынга чугаалажып көрген болгаш районнуң партия организациялары маңаа холбашкан тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган, оларны күүседир дээш организакчы база политиктиг ажылдарны чорудуп турар.

Партияның аграр политиказын амыдыралга боттандырганының түңнелинде районга кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң аңгы-аңгы адырларын хөгжүдеринге чогумчалыг материал-техниктиг баазаа тургустунган. Аңаа капитал салыышкыннары чедиги беш чыл-биле деңнээрге оңгу беш чылда элээн өскен. Ол адырда ниити продукция бүдүрери олла үениң дургузунда үш катап өскен болгаш беш чылда 42,9 миллион рубль четкен.

Сөөлгү он беш чылда агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турза-даа тараа бүдүрери чылда ортумаа-биле 1,8 хуу, эъттиң — 1,1, сүттүң — 5,7 хуу өскен, ногаа, картофель бүдүрери база көвүдээн.

Кедээниң чурттакчы чонунуң амыдыралының байдалын экижидер талазы-биле оңгу беш чылда эвээш эвес чүүлдер кылдынып, дыка хөй чуртталга бажыңнарын, уруглар садтарын, школаларны, культура бажыңнарын, клубтарны, тудуп, ажыглалга киирген.

Улуг-Хемниң ажыл-ишчилери бо чылдың бирги чартыында күрүнеге эът садар планын 113,8 хуу күүсеткен. «Улуг-Хая», «Найырал», «Ак-Туруг», Жданов аттыг совхозтар ону ажыр боттандырган. Сүт садар планын «Ак-Туруг», Жданов аттыг совхозтар күүсеткен. Эрткен чыл-биле деңнээрге «Ак-Туруг» совхозтуң ажыл-ишчилери чартык чылда эки көргүзүглерни чедип ап, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел болгаш ВЛКСМ райкомнарының ажыл-агыйлар аразынга шилчиир Кызыл тугун чедип алган.

Ынчалза-даа чартык чылдың түңнелдерин анализтеп көөрге, чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар, четпестер хөй боор турар. Район күрүнеге сүт садар планын күүсетпээн. Районда малдың өлүг хораары хөй. Эрткен чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге бода малдың, хаваннарның, өшкүнүң хорамчазы көвүдээн. Ылаңгыя «ҮТКА 25 чылы», Жданов аттыг, «Найырал», «Улуг-Хая» совхозтарда малдың хорамчазы улуг.

Ындыг четпестер-биле демисел ажыл-агыйларда ам-даа кошкак. Бо чылдың чүгле июньда безин «Күш-ажылдың хостуу» совхозтан 34 баш бода мал ис чок читкен. Ол фактылар чамдык ажыл-агыйларның удуртукчуларының, специалистерниң ажыл-агыйжы эвес чоруун, мал ажылында чамдык кижилерниң харысалгазының чавызын херечилеп турар. Ажыл-агыйларда өске-даа четпестерни Аъш-чем программазын күүседириниң сорулгаларын тодарадып тура, бүгү талалыг анализтеп, ону чайладырының хемчеглерин ап турар.

Май Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр бистиң мурнувуста салдынган бирги чергениң сорулгазы — чер болгаш мал ажылын улам хөгжүдери, ооң продуктулуун бедидери, дузалал ажыл-агыйларның күселин-биле аъш-чемниң курлавырларын көвүдедири болур. Район оңгу беш чылда чыл бүрүде 8 муң тонна тараа бүдүрүп турган болза, он бирги беш чылда ону 30,8 муң, а он ийиги беш чылда 32,9 муң тонна чедирер. Эрткен беш чылга бодаарга он бирги беш чылда картофель, ногаа бүдүрери элээн көвүдээр. Чоокку чылдарда бир гектар бүрүзүнден тараа культураларының дүжүдүн 11,7 центнерин, картофельди —100, ногааны — 180 центнерин алыры көрдүнген.

Бо сорулгаларны боттандырары-биле парторганизацияның кичээнгейин кол чүүлдерни — кижилер-биле ажылче, хүннүң чугула айтырыгларынче мөөңнеп турар бис. Хамыктың мурнунда чер ажылында четпестерни чайладып, ооң культуразын бедидер дээш совхоз бүрүзүнде ажылдап кылдынган чер ажылының зона аайы-биле системазын боттандырар. Ол дээрге эртемге үндезилээн тарылга ээлчештирилгезин болгаш хөрзүн камгалалының технологиязын долузу-биле шиңгээдип алыры болур. Чайгы, күскү хөрзүн болбаазырадылгазын өй-шаанда чорудуп, чемишчидилгелерни чөп ажыглаар. Ол ажылдарны совхозтар бо чылдан эгелеп чорудуп берген. Жданов аттыг совхозтан өске ажыл-агыйларда хөрзүннүң хаттан болгаш сугдан үрелир чоруунга удур техникалар комплекзин долу ажыглап эгелээн. Совхозтар удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, агрономнарның, бригадирлерниң ол талазы-биле семинарын «Улуг-Хая» совхозтуң баазазынга эрттирген.

Чер ажылының продукциязын көвүдедириниң бир кол магадылалы — суггаттыг черлерни чөп ажыглаары. Районда 4,5 муң гектар суггаттыг чер бар. Амгы үеде олче кичээнгейни күштелдирген. «Күш-ажылдың хостуу», «Ак-Туруг», «Найырал» совхозтарда хөй чылдыг сигеннерниң багай эвес дүжүдүн ап турар. Суггаттыг черлерде картофельдиң үнүжү мурнуку чылдардан эки.

Аъш-чем программазын боттандырарынга районнуң экономиказының кол адыры — мал ажылының үлүг-хуузу улуг. Он бирги беш чылда эътти 3800 тоннаны, он ийиги беш чылда 4150 тоннаны бүдүрери көрдүнген. Ону боттандырарда малдың баш санын көвүдедири, продуктулуун бедидери, малчыннарның, специалистерниң харысалгазын бедидери негеттинип турар.

Чартык чылда районда төрүүр чүс баш малга онаашкан 36 бызаа, 69 анай, хураган алдынганы дыка куду көргүзүг болган. Ону эдериниң хемчеглери база көрдүнген. Ферма бүрүзүнге тарып боозадылга пунктуларының ажылын чогуур деңнелге тургузарын контрольга алыр. Бо чылдан эгелеп тарып боозадылга техниги бүрүзүнге ийи кодандан хөй эвес төрүүр хой онаажыр кылдыр организастаар. Ынчангаш тарып боозадылганың дээрби ажыг техниктерин өөредип белеткээн.

Ол ышкаш малдың өлүп хорарын болгаш ис чок чидер чоруун эвээжедериниң шыңгыы хемчеглерин алыр. Эът бүдүрерин көвүдедириниң кол курлавыры чайгы үеде малдың семиртилгезин организастаары-биле кодан бүрүзүн тайгаларже, сериин чайлагларже көжүрген.

Районга сүт бүдүрери он бирги беш чылда 5040, он ийиги беш чылда 6000 тонна чедер. Ону боттандырарда малдың чем-суурун үндезинни-биле экижидер. Совхозтар чыл бүрү мал чеми белеткээр планын чүгле 50—55 хуу күүседип келгени негелдеге дүүшпес. Ынчангаш күзүн чажар көк-тарааның, люпернаның, рапстың шөлдерин улам калбартыр. Тарымал болгаш чайгаар үнген сигеннерниң дүжүдүн элээн көвүдедир. Эрткен чылын районга саар бир инектен-не 1218 кг сүттү сагган, ол дээрге ниити республиканың көргүзүүнден куду-дур. Саалданың деңнелин бедидер сорулга-биле малдың уксаазын экижидери, аңаа быжыг чем баазазын тургузары хүннүң чугула айтырыы болуп турар.

Ол сорулга-биле «Ак-Туруг», Жданов аттыг совхозтарда эъткир угланыышкынныг инектерни сүткүр угланыышкынче шилчидер. «Ак-Туруг» совхоз ам симменталь уксаалыг бежен баш казыраларны садып алган. «Найырал» совхоз эки уксаалыг инектерни Үрбүп фермазында мөөңнээн. «ҮТКА 25 чылы» совхоз уксаалыг чүс бежен баш казыраларны садып алырының хемчеглерин ап турар.

Сүт бүдүрерин көвүдедириниң база бир курлавыры — сүттүң шынарын экижидери. Оңгу беш чылда районга бүгү саткан сүттүң 33 хуузу сорттуг эвес болган. Ону эдер дээш чамдык хемчеглерни алганы кескү түңнелдерни берген. Чартык чылда күрүнеге саткан сүттүң 96 хуузу бирги, ийиги сорттуу болган. Ол ышкаш сарлыктарны, белерни саары сүт курлавырларын көвүдедиринге идигни бээр.

Оон аңгыда дузалал ажыл-агыйларның аргаларын долу ажыглаарын чедип алыр. Совхозтар чондан сүт белеткээрин Шагаан-Арыгда болгаш кедээ суурларда бо чылын бир-ле дугаар практикалап эгелээн. Хүнде-ле чондан бир тонна хире сүттү садып алыры планныг онаалдаларны күүседиринге улуг идигни бээр.

Аъш-чем программазын районга боттандырарының кол угланыышкыннары мындыг. Ынчангаш Улуг-Хемниң коммунистери болгаш ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның май Пленумунуң салган сорулгаларын тодаргай ажыл-херектер-биле күүседип, ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур чарышты калбартывышаан, бүгү улустуң ниити херээнге боттарының салыышкынын киирерлер.

К. МАСПЫК-ООЛ,

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары.

Бистиң кожаларывыста

«Хакасия» деп трикотаж фабриказының коллективи он бирги беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын чедиишкиннииг күүседир, ССРЭ-ниң 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш күженишкинниг ажылдап турар. Ол чаагай херекке дыка хөй нацияның оолдары, кыстары ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: аныяк аргыкчылар Л. Миндибекова, Л. Созорова, Н. Филянова, А. Кирсанова, В. Колмакова, М. Казакулова олар.

Б. АЛЕКСАНДРОВТУҢ фотозу.

Папоротникти (инектаалай деп калбак бүрүлүг үнүштү) Мурнуу-Чөөн Азияның хөй улустары мөөгү-биле бир дөмей чем кылдыр ажыглап турар. Папоротниктиң калбак бүрүлеринден кылган чем дыка амданныг болгаш хоолулуг.

Даг-Алтайның облпотребсоюзтуң кооператорлары папоротниктиң бүрүзүн чыырын организастаан. Тайгага белеткээн папоротникти дузаан сөөлүнде доскаарларга саваалааш, облпотребсоюзтуң баазазынче чорудуп турар. Аңаа папоротникти болбаазырадып кылгаш, савалаан сөөлүнде чонга садыглап турар.

ЧУРУКТА: Даг-Алтайның технологтуг техникумунуң өөреникчизи Ирина Печерских папоротниктиң бүрүлерин көргүзүп тур.

В. САДЧИКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Аъш-чем программазы — бүгүдениң херээ

САНАЛЫМ МЫНДЫГ

Леонид Ильич Брежневтиң «Күр чер» деп чогаалында «Тараа турда ырлап-даа болур» дээн сөстери тыва улустуң:

«Таңдым турда таңдаш-ла мен.
Тараам турда тодуг-ла мен.
Хемчиим турда хертеш-ле мен.
Хевээм турда тодуг-ла мен»

деп ырызын сорунза дег коптара тыртып, кижиге сагындырып келир. СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң хүлээп алганы, эш Л. И. Брежневтиң инициативазын ёзугаар ажылдап кылган 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң Аъш-чем программазында: «Тараа бүдүрерин бүгү тала-биле көвүдетпишаан, тараа болгаш хлеб продуктуларын камналгалыг болгаш хумагалыг чарыгдаар дугайында доктаамал сагыш салыр херек» деп айыткан.

СЭКП Тыва обкомунуң VI пленумунга база Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң бешки чыыжының бешки сессиязының хүн айтырыгларынга СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының сорулгаларын тодаргай чугаалашкан болгай. Бистиң республиканың ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле арга-курлавырларны илередип, бедик көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. Мен база-ла бүгү чон-биле бир дөмей, Пленумнуң материалдарын улуг сонуургал-биле таныжып, ында айыттынган сорулганы чүүлдүгзүнүп деткиир мен.

Агроүлетпүр комплекизиниң кол түңнелдери болгаш ону хөгжүдериниң сорулгаларында партияның салып турар кол сорулгазы болза, чурттуң улам улгаткан экономиктиг күчүзүн ажыглавышаан, болдунарла кыска хуусааның иштинде чонну аъш-чемниң бүгү хевирлери-биле турум хандырарын чедип алыры, орта тус-тус девискээрлерге агаар-бойдус байдалдарын, национал чаңчылдарны болгаш өске-даа онзагай чүүлдерни барымдаалап көөр, чоннуң аъш-чемге негелделериниң эң долузу-биле хандырар дээш аъш-чем курлавырларын немештирери-биле кайда-ла кандыг арга, курлавыр бар болдур, оларны калбаа-биле ажыглаар деп айтып каан-дыр.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар бистер сентябрь айның 1-ге чедир район бүрүзүнүң аъш-чем программазын ажылдап кылырын дооскан турар ужурлуг бис. Ынчангаштың бо чүүлдерге үндезилээш, тыва национал чемнерни бүдүрерин болгаш садыглаарын ам-даа экижидип, ооң ассортиментизин көвүдетсе кандыгыл.

Найысылал Кызылдың болгаш республиканың өске-даа хоорайларының, суурларының садыг, ниитиниң чемненилге черлеринде боова, боорзак, дүлген эът, сүттүг шай дээн ышкаш тыва чемнерни кылып турар. Оларны чүгле бистер, тыва кижилер эвес, кандыг-даа кижи сонуургаар. Ындыг болганда бо чемнерни бүдүрерин болгаш садыглаарын ам-даа көвүдеткеш, оларга немештир тыва чоннуң шаг-шаандан бээр амыдыралынга аъш-чемниң кол өзээ боор келген хоорган, соктаан далган, тараавысты база утпайн, ону бүдүрүп, садыглаарын организастаза чүл.

Бо чемнер ам-даа чүгле кедээ чоннуң эвес, чамдык хоорай чурттакчыларының-даа кол, сонуургаачыг чеми боор турары билдингир. Чамдык хоорай чурттуг өг-бүлелер далган, тарааны кедээде турар дөргүл-төреддеринге, таныш-көрүштеринге албан-биле чагып ап-даа турар-ла болгай. Ылаңгыя малчыннарга далган, тараа кончуг чугула болуп артпышаан. Чайгы үеде ырак тайга-сында малчын бүрүзүнге хлеб, булочка чедирери берге болур болгай. А кыжын кыска хүн дургузунда, ылаңгыя мал төрүп турар үеде, малчыннарга чем-даа кылып четтигери бергедей бээр үелер тургулаар. Бир эвес белен далган, тараа бар болза ону изиг шайга-ла чип алыр, шүүт чок болгай. Оон ыңай хлеб, булочка ышкаш далган-тараа дүрген кадып, баксыравас, ону үр үе иштинде шыгжап ап болур.

Борта чижек кылдыр мындыг чүүлдү киирейн. Мен бичиимде кырган-ачам суг малчыннап турган. Чайлагларының, кыштагларының бетинде далган, тарааны көвүдедир соктап алыр турганнар. Ынчан Ийме суурунга колхозтуң даш дээрбези ажылдап турган. Ол дээрбеге хоорган, дүктээн тарааны көвүдедир дээрбеледип алырга, хүннүң чыгы тараа соктап, дээрбелеп турбас, дыштыг чүве. Чиңге-тарааны база көвүдедир хоорган, ол үеде колхозтуң даргазы турган Моңгуш Дүктүг-Кулактың чогааткаңы хол-биле долгаар тараа «соктаар» машиназынга (ында долганып турар барабан тарааның дүгүн арыглап турар) «соктадып» алыр турган бис.

Черле ынчаш ол үеде хову турлаанда тараажыларның-даа, кода-суур туткан тудугжуларның-даа аъш-чемнге далган, тараа кол чем боор турган. Тарааны чамдык колхозчулар хооруп, соктааш, колхозтуң складынга дужаап-даа турган.

Ам-даа болза далган, тарааны ынчаар ажыглаар болзувусса, өске аъш-чемге-даа камналгалыг, кижилерге-даа эптиг, черле ажыктыг болгу дег. Чүгле ону бүдүрерде шаандагы дег пашка хооруп, согааш-биле соктаар эвес-ле болгай. Эртем-техника сайзыраанда, эртем-билиглиг апарган болганывыста ону канчаар-даа механизастап ап болгай-ла. Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының башкыларының болгаш студентилериниң кады чогааткаңы тараа арыглаар машина чүгле бистиң республикада эвес, харын-даа бүгү-эвилел ужур-дузалыг чогаадыкчы санал болган болгай.

Совхозтарда муң-муң тонна ел-шык тарааны кургадыптар сушилкаларның-даа, салымчаажыныг дарган Моңгуш Дүктүг-Кулактың чогааткаңы чиңге-тараа «соктаар» машиназының-даа үлегерин ап тургаш, аңаа таарзыр, бедик бүдүрүкчүлүг ындыг механизмнерни кылып болгу дег-дир. Бир эвес ындыг механизмнер болу берзе, оларны садып азы дерип алгаш, ниитиниң чемненилге черлери-даа, ажыл-агыйлар-даа, районнарның коммунал хандырылга эргелелдериниң чанынга-даа тургузуп алгаш, чонга ажыктыг чүүлдү кылып, ачы-дузазын чедиргей. Ортаа Азияның улустары национал чемнерин бөдүүн арга-биле ам-даа кылып ап турар-ла болгай. Ынчангаш бо чүүлге хамаарыштыр аъш-чем бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының, өске-даа кижилерниң бодалы, санал-оналы кандыг ирги деп күзел-биле бижидим.

Д. МОНГУШ.

Кызыл хоорай.

НЕМЕЙ БЕЛЕТКЭЭР

«Сүт-Хөл» совхозтуң Суг-Аксы суурда коммунист Хүрөөл Ондарга удурткан беш кижи составтыг звено 30 тонна сигенни белеткээр социалистиг хүлээлгени алгаш, өске звенолардан мурнай күүсеткеш, шаңнадып мактатканнар. Ол звено ам 20 тоннаны немей белеткээр дээш күженишкинниг ажылдап кирипкеннер.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

«ХАДЫҢ» АГИТКВАРТИРА

«Шекпээр» совхозтуң Биче-Тей суурда он бир агитквартирадан «Хадың» агитквартира эң эки ажылдыгларының бирээзинге санадып турар. Ооң төвү — автопарктың диспетчери Серемаа Кууларның бажыңы. Агитквартирада тускай булуңну кылган, чорудар ажылдың планын көскү черде аскан. «Хадың» агитквартиразы совхозтуң ийи малчынын шефке алгаш, оларга доктаамал дузалажып келген.

Маңаа хамаарышкан бажыңнарның чурттакчылары ниитиниң малынга чем белеткээринге идепкейлиг киржип, чыл бүрүде-ле 10 тоннадан эвээш эвес сигенни белеткээш, совхозка хүлээдип берип келген. Ооң-биле кады олар хөй-ниити ажылынга, бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге идепкейлиг киржип келгеннер. ССРЭ-ниң 60 чылынга тураскааткан ындыг көрүлдеге бо агитквартираның бот-тывынгыр артистери эки киришкеш, ийиги черни ээлээн.

Корум-чурум үрээр, ниитиге ажыктыг ажыл кылбас, арагалаар, ажы-төлүнүң кижизидилгезинче сагыш салбас кижилерни чурттакчылар боттарының хуралдарынга шыңгыы сайгарып, чугаалажып келген. Ооң түңнелинде ындыгларның саны дыка эвээжээн. Бо агитквартира ортумак школа-биле быжыг харылзаалыг. Кошкак өөреникчилерниң бажыңнарын активчилер үргүлчү кезип, өөредилге чылының дургузунда ала-нелер дежурнуйлаашкынны кылып, чамдыкта кичээлдерге олуржуп, корум-чурум үрээр өөреникчилерни кичээнгейге ап келген. Ындыг хемчеглер уругларның өөредилге болгаш кижизидилгезинге эки салдарны чедирген.

Оон аңгыда бо агитквартирага хамаарышкан бажыңнарның чурттакчыларының кижи бүрүзү картофель, ногаа аймаан тарып олурткаш, өстүрүп турар.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

БҮДҮРҮЛГЕ БРИГАДАЗЫНДА

Бай-Тайга районнуң Шуй ортумак школазының өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазы «Мурнакчы» совхозка улуг дузаны доктаамал чедирип турар. Ында 140 кижи доктаамал ажылдап турарлар. Бригада школа тараар билек бо хүннерге чедир үш эргижирээн хөй кажааларының септелгезин дооскан. 17 муң шээр малды чуушкан, 56 тонна будук-бүрүнү белеткеп, 5 га ногааны, 5 га шөлде картофельди ажаап, чайгы суггат үезинде 15 га кукурузаны, 20 га хөй чылдыг сигеннер шөлдерин суггаргылаан. Амгы үеде сиген ажаалдазында ниитизи-биле 200 хире улуг, биче өөреникчилер хаара туттунган. Оларның ажылдап, чурттаарынга совхозтуң дирекциязы таарымчалыг байдалды тургузуп, хову бригадазында чаа столоваяны тудуп берген. Чурттаар чер болгаш ойнаар чүүлдер-биле бүрүн хандырган. Өөреникчилерни удуртуп баштаарынга дуржулгалыг башкылар П. Доңгак, К. Аракчаа, С. Майны олар хүн бүрүде оларның аразында. Бүдүрүлге бригадазы өөредилге эгелээже чедир, ССРЭ-ниң 60 чыл болур оюнга күш-ажылчы белек кылдыр, төрээн совхозунга 125 тонна сигенни кылып бээр деп сорулгалыг ажылдап турарлар.

А. КАНЧЫЫР.

УЛАМЧЫЛАВЫШААН

«Шекпээр» совхозтуң Биче-Тей салбырында хоочун коммунист, персоналдыг пенсионер Тогус-оол Болду-Хунаевич Кууларга удурткан 6 кижи составтыг звено ниитиниң малынга чем белеткээр ажылга идепкейлиг киржип турар.

Звено кыска хуусаада 12 тонна сигенни кезип сарааттааш, совхозка дужааган. Сөөлгү үеде 10 тонна сигенни кескеш, кургадып хөпээннээн. Сиген кезилдезин олар ам-даа уламчылавышаан.

Звенода хоочуннар М. К. Омуңнаар, К. С. Отук-оол, ылаңгыя звеньевой Т. Б-Х. Куулар олар аныяктарга үлегер-чижээн көргүзүп, хүн нормаларын ажыр күүседип турарлар.

М. ООРЖАК.

Барыын-Хемчик район.

Херээженнер чөвүлелдеринде

БОТТАРЫНЫҢ ИДЕПКЕЙИ-БИЛЕ

Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң херээженнери суур чаагайжыдылгазынга чыл санында идепкейлиг киржип келгеннер. Суурнуң кудумчуларында девискээри ногаан мыштарлыг, кат-чимистерлиг бажыңнар көвүдээн. Бажың бүрүзү огородтуг. Хаваннарны, дагааларны болгаш оон өске-даа малды өстүрүп, артыкшылдыын күрүнеге садар ажылдар бо суурда калбарган. Совхозтуң ногаа шөлүнге база херээженнер ажылдап, аңаа дүжүттүг өстүрүп, ону чидириг чок ажаап алырынче сагыш салып турарлар.

Херээженнер чөвүлели малчыннарга база боттуг дузаны чедирип келген. Кышкы үелерде элээн каш кыштагларга кажаалар кержеңи коптарар, бажыңнар чугайлаар ажылдарга дузалашканнар. Сакманчыларны, дузалакчы кадарчыларны база аъткарганнар. Суурда агитквартира бүрүзү бо хүннерде мал чемниң белеткелинге идепкейлиг киржип турар. Бир агитквартирала бо чайын беш тонна будук-бүрүнү белеткээр даалгалыг.

Бо чылдың февральда Шамбалыгга Кызыл районда херээженнер чөвүлелдериниң даргаларының өөредилге-семинарын организастааны — ол чөвүлелдиң ажылының эки талазын бадыткап турар. Аңаа олар боттарының ажыл-херээниң аайы-биле арга-дуржулгазын солушканнар. «Арагага хандыкшылдыг ийи-чаңгыс херээженнер ортузунга дээштиг ажылды чорудары» деп илеткелди Шамбалыгның херээженнер чөвүлелиниң даргазы Галина Ондар кылган. Ол илеткелдиң өөредилге-методиктиг болгаш утка-шынарлыг болганын семинарның киржикчилери үнелээн.

Өг-бүлеге болгаш хөй-ниити черинге кижизидилге ажылын күштелдирери-биле суурда иелер университедин организастаан. Оларның кичээлдерин аңаа эрттирип, үлегерлиг ада-иелерниң кижизидилге ажылынга мурнакчы арга-дуржулгазын дыңнап турар. Ажы-төлүнүң өөредилгези эки, чурумунуң үлегерлиг иелер суурда эвээш эвес. Анай Мортуй-оолду, Галина Ооржакты болгаш оон өске-даа иелерни оларга хамаарыштырып болур.

Херээженнер чөвүлели хөй-ниити организациялары-биле кады бирги чартык чылдың чарыжының түңнелдерин үндүрүп, эки ажылдыг агитквартираларны демдеглеп, оларны шаңнал-макталга киирген. Мал чемнериниң белеткелинге, дузалал ажыл-агыйны хөгжүдеринге, огородтарны өстүреринге болгаш оон өске-даа ажылдарга идепкейлиг киржилгези дээш бирги черни М. Ондар даргалаан «Аян» агитквартирага, ийигизин Д. Ондар удурткан «Дамырак» агитквартирага, үшкүзүн М. Бүрбү удурткан «Херел» агитквартирага тывыскан.

«Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир» деп кыйгырыг-биле хөй-ниити ажылынга чурттакчылары идепкейлиг кирипкен «Анай-Хаак», «Дүжүт» агитквартираларны (удуртукчулары А. Серен, К. Өглүге) мактап демдеглээн.

Суурда ортумак школаның башкызы Г. К. Ондар удурткан бо чөвүлелдиң идепкейи-биле хөй талалыг, солун ажыл-херектерни чорудуп келген. Ону улам-на утка-шынарлыг, дээштиг болдурар дээш чөвүлел ажылга моон соңгаар-даа чаа аргаларны, хевирлерни тып ажыглаары чугаажок.

В. ООРЖАК.

КҮШ-АЖЫЛГА НАЙЫРАЛ БЫЖЫГАР

Бистиң малчыннарывыстың кайы-даа турлагларынга баар болзувусса, СЭКП ТК-ның «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң 60 чыл оюнуң дугайында» доктаалын чоргаарал-биле хүлээп алганын олардан дыңнаар бис. Бистиң коллективте аңгы-аңгы нацияларның төлээлери ажылдап, чурттап турар.

Оларның аразында социалистиг чарышка З. М. Лагазидзениң өг-бүле бригадазы мурнап турар. Эрткен чылын чүс баш бүрүзүнден-не 115 хураганны ап, чаңгыс-даа башты чидириг чок камгалап алган, хойдан-на ортумаа-биле 2 килограммдан хөй дүктү кыргаан, а дүктүң ниити шынары оон-даа бедик болган. Оларның-биле кады Арчиль Сагинишвилиниң ажылдап турары база кызымак.

Захар Матвеевич болгаш ооң дузалакчылары одарларны солувушаан, хой кадарып турар. Оларның кадарган хойларының деңгели шыырак, тодуг-догаа. Магомед-Саида Сулеймаркадиеваның өг-бүле бригадазы биче эвес үлүүн киирип турган. Чүге дээрге, олар хойжу фермалар коллективтериниң күш-ажылчы маргылдааларынга бирги чер дээш туржуп келген. Эрткен чылын ол планныг онаалдазын элээн ажырган. Ортумаа-биле 7,2 килограмм дүк кыргып, чүс хойдан-на 110 хураганны алган. Бо чылын М. С. Сулеймаркадиеваның бригадазы чүс хойдан 115 хураганны алыр деп социалистиг хүлээлгени даапкан турган. Бригада ол хүлээлгезин база-ла ажыр боттандырган. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугунга харыы кылдыр бригада чаа бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

М. БАРТИШВИЛИ.

Будённый аттыг совхозтуң дөрт дугаар фермазының эргелекчизи.

Калмык АССР.

ОРГАНИЗАСТААНЫ ЧЕТПЕС

Мал чеми белеткелиниң шалыпчы айынга идепкейлиг киржип, «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырының ажыл-ишчилери — социалистиг чарыштыг ажылдап турар. Чарыштың түңнелин чеди хонуктап үндүрүп турар. Хол кадыыры-биле 80 кижи 135 тонна сигенни кезип сарааттаан. Хол кадыырлыг сигенчилерни үш звенога үскен. Сөөлгү чеди хонуктуң түңнели-биле алырга, Алдын-оол Хаттыг-оолдуң звенозу чарышка шылгараан. Ылаңгыя звено кежигүннери Демьян Хаттыг-оол, Андрей Седи-Доржу олар хүн ээлчээн 115-120 хуу күүседип турарлар.

Ынчалза-даа ажылды организастап турарында четпестерниң бары хомудаңчыг. Ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны ам-даа тургуспаан. Мал чеминиң белеткелчилерин аъш-чем-биле орта хандырбайн турар, поварлар чок база ол ышкаш сигенчилерни ажылдаар черлерже сөөртүп чедирер автомашинаны база быжыглаваан. Олар чадаг кылаштап, хөй үе-шакты чидирип турарлар.

Л. НАЧЫН-ООЛ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ТАЙБЫҢЧЕ ЧҮТКҮЛ СЫНЫШ ЧОК

1982 чылда тайбының делегей марыжының түңнел үе-чадазының киржикчилерин Австрияның найысылалы ийи хүннер дургузунда чоокта чаа хүлээп алган. Хөй чурттардан келген тайбың талалакчылары Вена хоорайга чыылган. Дайынга удур лозуннарны, кыйгырыгларны оларның демдектеринде, хевинде бижээн болган. Ынчангаш тайбың марыжының киржикчилери туристерден ылгалдыг болган.

Марштың киржикчилери тайбыңче чүткүлдүүн, ядролуг халапты болдурбас дээн тура-соруун Японияның Хиросима хоорайынче америк атомнуг бомбаны октаандан бээр 37 чыл болган хүнүнде илергейлээннер. Марштың киржикчилери Москва—Вена, Барыын Берлин—Вена, Стокгольм — Минск аразынга узун орукту эрткен. Великобританиядан тайбың талалакчыларының хөй бөлүү чадаг-тергелерлиг Австрияга чедип келгеннер. Баварияда келген тайбың талалакчылары боттарының оруун тайбыңның Дунай марыжы деп адаан. Дунай хемниң эриктерин дургаар олар Венага келгеннер Европаның социалистиг чурттарының, Совет Эвилелиниң тайбың талалакчылары, Барыын Европаның, АКШ-тың тайбыңга ынак шимчээшкиннериниң төлээлекчилери, Төп болгаш Латин Американың, араб, Африка болгаш Азия чурттарының тайбың талалакчылары марштың түңнел үе-чадазының киржикчилери болган.

Ол ужуражыышкынны нейтралдыг Австрияның найысылалынга эрттиргени таварылга эвес. Шериг-политиктиг ийи блоктарның кызыгаарында турар Австрия «соок дайынның» багай уржуктарын көрген болгаш чаврылдыышкынның чаагай салдарын билген. Тайбың кожа-хелбээ дугуржулгашкынның болгаш чаврылдыышкынның принциптерин Австрияның чазаа идепкейлиг деткип турар. Төп Европада чепсектиг күштерни болгаш бое-чепсекти хары угда кызырар дугайында чугаалажыышкыннар Австрияның найысылалы Вена хоорайда болуп турар. КНО-нуң элээн каш организацияларының, оларның аразында Атомнуг энергия талазы-биле делегей агентствозунуң штаб-квартиралары Венада туруп турар. Кижи төрелгетенниң эрге-ажыынга атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының улуг аргаларының барын ол агентствонуң ажыл-чорудулгазы тодаргай бадыткаан. Вена манифестациязын белеткээр талазы-биле инициативтиг нийти-национал комитеттиниң кежигүнү, тайбың талалакчыларының Австрия чөвүлелиниң президиумунуң кежигүнү Эльфрида Грундбек-биле беседа кылган бис. Тайбың марштарының киржикчилерин Венага хүлээп алганывыска өөрүүр бис деп, ол чугаалаан. Хиросиманың халавының катаптаарын болдурбас, ядролуг чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр, Европаны ядролуг чепсектен хостуг зона болдурар дээн чүткүл бистиң найысылалывыска келген тайбың талалакчыларын сырый каттыштырган. Чепсегленишкинни дүжүрери — ол дээрге, бөдүүн эвес херек дээрзин билир бис деп, Э. Грундбек айыткан. Делегейде ядролуг чепсектиң кайгамчык хөй курлавырлары мөөңнелген. Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле тодаргай базымнарны кылыр төлээде, чаагай сеткил болгаш улуг күжениишкиннер эргежок чугула. Венага ужуражыышкын ол чаагай херекке салыышкын болур дээрзинге бүзүрээр бис деп, ол онзалап демдеглээн.

Вена хоорайның төвүнде Шток им айзен платц шөлүнге ужуражыышкынның бүгү киржикчилери чыылган. 1982 чылда тайбың марыжының интернационалчы колонназын чыылганнар динмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Москва—Вена аразынга маршты олар кылбышаан, Совет Эвилелиниң, Венгрияның, Чехословакияның, Австрияның оруктарын таварып эрткеннер. «Ядролуг дайын соксаар болзун!», «Хиросиманың халавының катаптаарын болдурбас!», «Массалыг узуткаашкынның чепсектери соксаар болзун!», «Делегейни буза тепсирин болдурбас бис!», «Чаа ракеталар дугайында НАТО-нуң шиитпири —Европага кыжаныышкын-дыр» деп состерлиг лозуннарны, транспарантыларны хөй дылдар кырынга бижээн.

Хиросиманы болгаш Нагасакини америк атомнуг бомбалаашкыннарга таварыштырган халапка мөчээннерниң тураскаалының бир минута сактыышкын ёзулалын манифестацияның киржикчилери кылган.

Ядролуг чепсекти хоругдаар дээш Токиога болур конференцияның делегаттарынга кыйгырыгны бир үн-биле хүлээп алган. 37 чыл бурунгаар атомнуг бомбаны Хиросима хоорайының кырынче октаан хүнну таварыштыр август 6-да Венага чыглып келдивис деп кыйгырыгда демдеглээн. 37 чыл бурунгаар өлгеннерниң азы ядролуг бомбалаашкынның уржуунда бүгү назынында хилинчектенип чоруур кижилерниң тураскаалы бистерни сырый каттыштырып турар.

Венаның «Урания» залынга делегей шуулганы болган. Европага тайбың марштарының дугайында шуулганның киржикчилери санал-оналдарын солушкан болгаш тайбың талалакчыларының ажыл-чорудулгазының чугула айтырыгларын чугаалажып көрген.

Делегейниң тайбыңга ынак бүгү күштеринге кыйгырыгны шуулганның киржикчилери хүлээп алган. Башкаланчак эвес, а дем-биле хөделир болза, тайбыңны хандырып, чепсегленишкинни дүжүрүп шыдаар бис деп, кыйгырыгда онзалап демдеглээн.

Л. ВОЛНУХИН,
СЭТА-ның корр.

СИРИЯНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ ТК-ЗЫНЫҢ ПЛЕНУМУ

ДАМАСК. Августуң эгезинде Сирияның Компартиязының ТК-зының пленуму болган дугайында дыңнадыгны ында тараткан.

Сирияның Компартиязының делегациязы Совет Эвилелинге чорааның түңнелдериниң болгаш СЭКП-ниң делегациязы-биле ооң чугаалажыышкыннарының дугайында СКП ТК-ның Чиңгине секретары Халед Багдаштың илеткелин пленумнуң киржикчилери дыңнаан.

Партия делегациязының ажыл-чорудулгазын болгаш ооң Москвага чорааның түңнелдерин пленум бүрүн чөпшээрээн, акы-дуңмалышкы ийи партияның аразында бузулбас найыралдың харылзааларынга бедик үнелээшкинни берген.

Пленум бүгү араб улуска кыйгырыг үндүрген. Ливанга удур америк-израиль араатандыг агрессия алдан ажыг хонук үргүлчүлеп тур деп, кыйгырыгда чугаалаан. Израиль чагырыкчылар болгаш америк администрация нацистер ышкаш, боттарының алыс сорулгаларын — Палестинаны Хостаарының Организациязы болгаш ливан патриотчу күштерни чок кылырын, палестин улустуң бот-башкартынар эргезин казырын, Ливанны америк империализмниң баазазы болдурарын, ону башкаландырарын болгаш кэмп-дэвид дугуржулгазынга чагыртып алырын чедип алыр дээш узуткаашкынның, кырып өлүрүүшкүннүң аргаларын ажыглап турар.

Америк империалистерге, сионистерге болгаш оларның агентуразынга хамаарыштыр араб чурттарның бүгү улустарының килеңнээшкини болгаш кээр хээп чок чоруу хайнышкан. Арабтарның болгаш оларның чөптүг херээниң талазында улуг Совет Эвилели, социалистиг дем каттыштырылгазы, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар, делегейниң бүгү депшилгелиг күштери туржуп турар.

Бисти деткип, камгалалдың эргежок чугула чепсектерин бистерге тыпсып, агрессорну кыңчыктырбас дээш политиктиг болгаш дипломаттыг улуг күжениишкиннерни салып турар Совет Эвилелин бүгү патриоттар, бистиң бүгү чонувус ханы өөрүп четтиргииишкин-биле көрүп турар деп, кыйгырыгда онзалап демдеглээн.

Дайылдажыышкын болгаш селеме-биле азы АКШ-тың болгаш Израильдиң күзеп турары ышкаш, башкаландырыкчы дугуржулгаларның аргазы-биле шиитпирлеп болбас Чоокку Чөөн чүк айтырыын шиитпирлээри-биле делегей конференциязын чыылдырар дугайында совет инициативаны деткиири арабтарның национал-патриотчу хүлээлгези болуп турарын ол документиде айыткан.

Сирияның, Удурланыышкынның палестин шимчээшкиниң болгаш ливан патриотчу күштерниң аразынга дайынчы эвилелди быжыглаарының, араб улустарның антиимпериалистиг эп-сеткил каттыштырылгазын быжыктырарының болгаш араб-совет найыралды ханыладырының лозунун Сирияның Компартиязының ТК-зының пленуму көдүрген.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Тайбыңның эстафетазы — аныяк салгакчыларның холунда. Аныяктарның дайынга удур митингизи Лидицеге болган (чурукта). Мемориалдыг комплекс чаңынга болган ол митингиге 11 муң оолдар, кыстар киришкен. Олар чурттуң янзы-бүрү хоорайларындан, суурларындан, делегейниң 130 күрүнелеринден аңаа чыглып келген.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

КОСМОСТУ ТАЙБЫҢ СОРУЛГАГА

ВЕНА. (СЭТА). Хофбург ордунуң баарында делегейниң 117 чуртунуң туктары киискип турар. Ында космос делгемин тайбың сорулгага шинчилеп, ажыглаарының талазы-биле КНО-нуң ийиги конференциязы ажыттынган. Ол чыышта 1.000 хире делегаттар келген болгаш ооң киржикчилериниң аразында — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи В. А. Котельниковка удурткан совет делегация база бар.

Конференцияны КНО-нуң чиңгине секретары Х. Перес де Куэльяр ажыткан. 25 чыл мурнунда, черниң эң баштайгы совет спутник-эдеринчизин салып үндүргенниниң түңнелинде, кижи төрелгетенниң мурнунга космосту шинчилээр талазы-биле канчаар-даа аажок улуг болдунар аргалар ажыттынганын ол онзалап демдеглээн. Космос — чурттар аразынга кады ажылдажылганы кылырынга канчаар-даа аажок улуг делгемнерни ажыдып берген деп, КНО-нуң чиңгине секретары чугаалааш, космос техниказының эң чаа, болбаазырангай чедиишкиннери чүгле кижилерниң амыр-тайбың, чаагай чоруунга ажыглаттынар ужурлуун демдеглээн.

Конференцияга элээн каш күрүнелерниң баштыңнарындан чоруткан байырлыг чагааларны номчаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазын чыыштың киржикчилери улуг сонуургал-биле уткуп хүлээп алганнар.

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ ДООЗУЛГАН

ТРИПОЛИ. Африканың 30 чурттарының күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының информастыг чөвүлел хуралы Ливияның найысылалында доозулган. Ооң киржикчилери делегейниң чамдык чугула болгаш Африканың айтырыгларын, ол ышкаш Африка чаңгыс-эп организациязын чарылдырарын империализмниң болгаш реакцияның чедип алырын оралдажып турары-биле холбаштыр ол организацияда байдалды чугаалашкан.

Санал-оналдар солушканының түңнелинде «Триполи декларациязын» хүлээп алган. Африканың мурнуу чүгүнде тайбың болгаш оожургалдыг турарын Намибияга ёзулуг хамаарышпас чорукту тыпсырын чедип ап, Мурнуу-Африка Республикада апартеидтиң системазын узуткааш харып хандырып болур деп, декларацияда онзалап демдеглээн.

Барыын талакы күрүнелерниң, бирги ээлчегде АКШ-тың, Преторияның кеш-сөөк ылгаар ёзу-чуруму-биле шериг, политиктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажылгазын калбартыр дээр угланыышкынның күрүнелер баштыңнары шиитпирлиг буруу шаап, экономиктиг санкцияларны күштүг болдуруп чорутпушаан, ол ёзу-чурумну чаасканзырадырынче угланган күжениишкиннерни идепкейжидеринче делегей ниитилежилгезин кыйгырган.

Африканың Мурнуу чүгүнүң болгаш «фронт кавызының күрүнелериниң» национал-хосталгалыг шимчээшкиннерин бүрүн деткип турарын олар медеглеп, Намибияда, ол ышкаш девискээриниң чамдыызын эжелеттирипкен Анголадан мурнуу-африка шериглерни доп-дораан чугаажок үндүрерин негээн. Намибияны колониалдыг эжелеттиришкинден хостаар дугайында айтырыгны Анголада куба шериглериниң туруп турары-биле холбаштырар дээр АКШ-тың болгаш Мурнуу-Африка Республиканың оралдажыышкыннарын чөвүлел хуралдың киржикчилери шиитпирлиг буруу шапкан, чүге дээрге куба шериглер ол чурттуң чазааның дилээ ёзугаар болгаш КНО-нуң Уставынга дүүштүр ында турар болгай.

Африка чаңгыс-эп организациязында байдалды чугаалашкаш, чөвүлел хуралдың киржикчилери ук организацияның кежигүннериниң хөй-нүрүүзү Триполиге турган турбуже, организацияның кежигүннери -чурттарның министрлер чөвүлелиниң 39-ку сессиязы база күрүнелерниң болгаш чазактарының баштыңнарының ассамблеязының XIX сессиязы планнаттынган хуусааларында болбааның дугайты ханы хараадалын илергейлээн. Айыттынган сессияларны эң чоокку хуусаада чыылдырар дээш күжениишкиннерин идепкейжидер бодалдыын олар онзалап демдеглеп, Африка чаңгыс эп организациязының бүгү кежигүннери-биле эргежок чугула сүмележилгелерни чорудар сорулга-биле Ливия, Танзания, Замбия, Конго болгаш Мали составтыг «харылзаштырыкчы комитетти» тургузар дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Ю. ПИЧУГИН,
Ю. ГЕРАСИМОВ,
СЭТА-ның тускай корр.

ШИИТПИРЛИГ БУРУУ ШАВЫЫШКЫН

ПАРИЖ. (СЭТА-ның корр.). Колдуунда еврей националдыг кижилер чуртап турар Парижтиң кварталының төвүнде Розье кудумчуга кылган ханныг үүлгедиг Францияда бүгү-нити килеңнээшкинни болдурган. Билдинмес бөлүк кижилер аңаа 6 кижини өлүрген болгаш 22 кижини балыглаан.

Өлүрүкчү ол үүлгедигни Францияның Коммунистиг партиязының Политбюрозу шыңгыы буруу шапкан. Израиль шериглериниң Ливанда ханныг үүлгедиглеринге удурланыышкыннар Францияда калбарып турар үеде Парижке кем-буруулуг үүлгедигни кылганын ФКП-ниң Политбюрозунуң медеглелинде айыткан. Розье кудумчуга ол үүлгедиг—Ливанда байдалды таарыштыр шиитпирлээр талазы-биле күжениишкиннерни моондактаар. Ливанга тайбыңны катап тургузар орукту дуглаар дээн өнчүк-чеңгээ-дир. Чоокку Чөөн чүкте байдалды тайбың чугаалажыышкыннарның аргазы-биле чедип алыры эргежок чугула деп, медеглелде демдеглээн. Израильдиң агрессиязын соксадырының, КНО-нуң шиитпирлериниң күүседдезин чедип алырынга үени чидирбезиниң эргежок чугулазын ФКП-ниң Политбюрозу айыткан.

Парижке болган өлүрүкчү үүлгедигни Францияның социалистиг партиязы, чурттуң бүгү профэвилел организациялары база шыңгыы буруу шапкан. Чоокку Чөөн чүкке тайбыңны хандырар дээш бүгү күштерни эвилелдээриниң эргежок чугулаазын Францияның Бүгү-нити конфедерациязының бюрозу демдеглээн.

Палестинаны Хостаар Организацияның күүсекомунуң даргазы Я. Арафат Францияның президентизи Ф. Миттеранга телеграмма чоруткан. Парижтиң Розье кудумчузунга болган дерзии болгаш ханныг үүлгедигни Палестинаны Хостаар Организация шыңгыы буруу шаап турарын ол телеграммада айыткан.

О. КАРАСЕВ.

ЧИЛИНИҢ УЛУЗУ ЧААСКААНЗЫРАВАС

КАРАКАС. (СЭТА). Тайбыңның болгаш хосталганың идеалдарын үнелеп турар бүгү улустар чили патриоттарның талазында. Венесуэланың демократтыг хөй-ниитизиниң Чилиниң маадырлыг улузу-биле эп-сеткил каттыштырарының аңаа болган национал конференцияның делегаттары ынча деп медеглээн. Ону кол-кол демократтыг профэвилелдери, политиктиг партиялар, хөй-нити болгаш өске-даа массалыг организациялар эрттирген.

Конференцияның киржикчилери Венесуэланың болгаш Латин Американың өске-даа чурттарының бурунгаар депшилгелиг кижилеринге кыйгырыг үндүргеш, фашистиг диктатурага болгаш ооң империалистиг деткикчилеринге удур ол дипте чили улустуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырарының шимчээшкинин улам калбартырының чугулазын айыткан.

Делегейниң хөй-ниитизи Пиночеттиң реакцылыг эрге-чагыргазындан террорну доп-дораан соксадырын, кижиниң казыттырган эргелерин катап тургузарын, политиктиг хоругдаттырганнарны хостаарын болгаш эрге-чагыргаларның «билдинмейн читкен» деп мегелеп турар демократтарның дугайын шыны-биле чугаалаарын негээр ужурлуг деп, ол документиде демдеглээн.

ЯДРОЛУГ ТЕНИИШКИННИ СОКСАДЫР!

ТОКИО. (СЭТА-ның корр.). Нагасакиниң муң-муң чурттакчылары, Хиросиманың болгаш өске-даа япон хоорайларның төлээлекчилери тайбыңның тураскаал парыгынга баргаш, америк атомнуг бомбалаашкындан өлгеннерниң тураскаалынга ёзулал кылганнар. 1945 чылдың августуң 9-та 11 шак 2 минута турда, Нагасакиниң кырынга атомнуг бомбаның чазылган үезинде, хоорайга «тайбың коңгазының», заводтарның, судноларның медээлери чаңгыланып-ла эгелээн.

Америк дайынзырактарның ынчан угаап-медел чок болгаш каржы-дошкунунуң талазы-биле деңнээр чүве чок кем-буруу үүлгедиишкининден ол хүн 75 муң кижи өлген. Ооң соонда он-он муң кижи балыгланыышкындан, өрттениишкинден болгаш херел аарыындан база өлгеннер. Эрткен чылын оларның санынга ам-даа 1.888 кижи немешкен.

Нагасакиниң мэри Х. Мотосима хоорайның чурттакчыларының өмүнээзинден ядролуг чепсекти хоругдаарын чедип алырынче болгаш быжыг тайбыңны хандырып, тургузарынче бөмбүрзектиң чаагай сеткилдиг бүгү кижилерин кыйгырган. Ооң номчааны тайбың кыйгырыында: «Нагасаки атомнуг бомбаның халаптыг айыылынга таварышкан сөөлгү хоорай болзун»—деп, чугаалап турар.

АЖЫЛ-БИЛЕ ЧОННУ ХАНДЫРАР АЙТЫРЫГ

БЕЛГРАД. (СЭТА). «Чонну ажыл-биле хандырар айтырыглар болгаш оларны шиитпирлээр талазы-биле ажыл-чорудулганың кол угланыышкыннары» деп документини «Борба» солун парлаан. Югославияның коммунистер эвилелиниң XII съездизиниң чугаалажып көргени узун хуусаалыг экономиктиг программаны ук документ сайгарып тодаргайлаан.

Югославияның Федеративтиг Социалистиг Республиказында чонну ажыл-биле хандырарының кол айтырыы — ажыл чок чорукту узуткаарыдыр деп ында айыткан. Ажыл чок чоруктуң деңнели сөөлгү чылдарда бедээн болгаш амгы үеде ажыл кылып шыдаар чоннуң 12 хуузу болуп турар. 1981 чылда ажыл чок кижилерниң саны 800 муң ашкан, оларның ортаа кезиинден хөйү —ортумак болгаш дээди эртемниг аныяктар. Дээди болгаш ортумак өөредилге системазының тургузуунуң болгаш чурттуң улус ажыл-агый херегледериниң аразында дүүшпес чорук аныяк специалистерни ажыл-биле хандырарының бергедээшкинин болдуруп турар. Ажыл чок чоруктуң деңнели ылангыя автономнуг Косово крайда, а ол ышкаш Македонияда, Сербияда, Боснияда, Герцоговинада бедик болуп турар.

ЮФСР-де ажыл чок чоруктуң өзүлдези амгы үеде үргүлчүлеп турарын документиде айыткан. Демдеглеттинмээн ажыл чок чорук хөй бүдүрүлгелерде болгаш организацияларда база бар.

Ажыл кылып шыдаар хамааты бүрүзү күш-ажылга бодунуң дүрүм ёзугаар эргезин боттандырган турарынга байдалдарны тургузары — ажыл-биле чонну хандырар политиканың кол сорулгазы. Ол сорулга чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарының бирээзи болган турар ужурлуг деп, документиде демдеглээн.

Кедээ черлерде чурттакчыларның санының кызырылгазы болгаш даштыкы чурттарга түр ажылдап тургаш, төрээн чуртунга ээп келгеннерниң санының көвүдээни Югославияда ажыл чок чоруктуң өзүлдезиниң кол чылдагааннарының бирээзи болуп турар деп, ЮФСР-ниң эвилелдиң күүсекчи вечезиниң даргазының оралакчызы Звоне Драган ТАНЮГ агентствога берген интервьюзунга айыткан.

Югославияда чонну ажыл-биле хандырарының айтырыын чурттуң экономиктиг нийти хөгжүлдезиниң айтырыгларындан башкаланчак кылдыр көрүп болбас деп, З. Драган демдеглээн. Ол айтырыгны иштики курлавырларны бүрүн ажыглаарының болгаш бүгү улус ажыл-агыйның интенсификастаарының аргазы-биле шиитпирлээри эргежок чугула.

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРНИҢ ШҮГҮМЧҮЛЕЛИ

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Бельгияның профэвилелдери күрүнениң 1983 чылда бюджединиң төлевилелин шыңгыы шүгүмчүлеп турар. Ол төлевилелди ёзугаар алырга, социал херегледерге акша тускайлаарын ам-даа эвээжедир ужурлуг.

Чурттуң консервативтиг чазаа «экономиктиг чаартылгалар» деп чүвеге чылдагааннап элээн каш антисоциалдыг хемчеглерни ап, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын база катап тооп көрбес деп шиитпирлээнин эң улуг профэвилел каттыжыышкыны — Бельгияның Күш-ажылдың Бүгү-нийти Федерациязының (БИБФ) медеглелинде айыткан.

Улуг капиталдың эрге-ажыктарын камгалаары-биле чазак черле чоннуң эң эвээш хандыртынган кезектериниң орулгаларынче шоглап, ажылчын аңгының социал чедиишкиннерин кезип, харын-даа чамдыкта шуут узуткап турарын ол документиде айыткан.

Ол профэвилелдиң төвү чазак политиказының антисоциал байдалын сойгалап илереткеш, ажыл чокталыышкынга удур ында кандыг-даа шыңгыы хемчеглерни айытпайн турарын демдеглээн.

Каттышкан Штаттарда даштыкы ажылчыннарны массалыы-биле аглап тургаш, тудары доозулган, ооң түңнелинде 6 муң ажыг кижини тудуп хоругдаан. Ол дээрге, Калифорнияның, Техастың, Орегонуң болгаш Каролинниң шөлделериниң хөлечиктери, Лос-Анджелестиң болгаш Нью-Йорктуң албадалдыг ажыл кылыр мастерскаяларының даараныкчылары, АКШ-та ажылчы чоннарның эң-не эрге-шөлээзи чок өске-даа төлээлекчилери-дир.

ЧУРУКТА: Колорадо штатта даштыкы ажылчыннарны аглап турган үезинде.

АП—СЭТА-ның фотозу.

ИРАН-ИРАК ФРОНТУДА

БАГДАД. (СЭТА). Ирак-иран кызыгаар девискээрнде дайылдажыышкыннар үргүлчүлевишаан. Ирактың кол шериг командылалының ээлчеглиг дыңнадыы ёзугаар алырга, августуң тоста Хор-Муса мугулдурунга ийи иран шериг корабльдерин узуткаан. Ирак шериглер дайзынның үш танкызын үрей аткан. Иран үгер-боолар ынчан Басраның чурттакчылыг районнарын база боолап турганын дыңнадыгда айыткан.

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Иранның чепсектиг күштериниң каттышкан штавының болгаш «ислам революцияның камгалакчыларының» төп штавының ында чарлаан медээзинде августуң тоста иран шериглер болгаш шериг-далай флодунуң корабльдери ирактарның шаап халдаашкыннарын ойтур шапкаш, оларның дириг күжүнге болгаш техниказынга улуг когаралды таварыштырганын айыткан. Ирак үгер-боолар иран Абадан хоорайны боолааш, чурттаганың 12 бажыңын чуура аткан.

МАПУТУНУҢ ЧУРТТАКЧЫЛАРЫНГА

МАПУТУ. (СЭТА). Мозамбик найысылалдың үлетпүрлүг кыдыынга ам удавас 2,5 муң квартиралыг чаа чуртталга микрорайону тургустунар. Чуртталга тудуунуң национал директору Жоау Форжаштың дыңнатканы-биле алырга, тудуг девискээринде чер шинчилээр ажылдар доозулган.

Ол төлевилелди ёзугаар чүгле чуртталга бажыңнарын эвес, чоннуң социал-амыдырал хандырылгазының эргежок чугула тудугларының бүгү комплекизин база тудар дээн.

ПОЛИЦИЯ-БИЛЕ СЕГИРЖИП АЛЫЫШКЫН

ЛОНДОН. (СЭТА). Белфастың католиктиг чурттакчыларының тайбың чыскаалын Ольстерде хаан полициязы пластиктиг октар болгаш карак чажы төгүдүрер хейлиг частыр бөмбүктер-биле уткаан. «Чигзинчиг» дээн кижилерни шуптузун суд болгаш истелге-даа чокка кара-бажыңнап болурун чөпшээрээн хоойлуну Соңгу Ирландияның девискээринге англи эрге-чагырганың күштүг болдурганындан бээр он бир чыл болганы-биле холбаштыр ол чыскаалдың киржикчилери хоорайның кудумчуларынче үнгеннер. Ындыг шиитпир хамыктың мурнунда хамааты эргелерни алыр дээш демисежип турар кижилерге удур боон турар. Олар Ольстерни Лондоннуң дорт чагырып турарын соксадыры, оон англи шериглерни үндүрери дээш, ол базындырган черде Великобританияның эрге-чагыргаларының араатандыг үүлгедиишкиннерин соксадыры дээш эрес-дидим демисежип турарлар.

Белфаска болган ол тайбың чыскаалды тарады сывырганының түңнелинде 42 кижини тудуп хоругдаан, чүс ажыг кижи балыглаткан, элээн каш бажыңнар өрттенген.

Чыскаалчыларның полиция-биле сегиржип алыышкыннары ол ышкаш соңгу-ирланд Лондондерри, Арма болгаш Кукетаун хоорайларга база болгулаан.

Сталинград тулчуушкунуң 40 чылынга

ИЙИ ЧҮС ХҮННЕР, ДҮННЕР

Ада-чурттуң Улуг дайызының муң дөрт чүс он сес хүннер, дүннер дургузунда үргүлчүлеп, төөгүге кестүп көрбээн болуушкунну болдурган. Ол кадыг-дошкун хүннер, дүннерниң ийи чүзү Сталинград дээш тулчуушкунга эрткен. Сталинград тулчуушкуну дайынның бүгү дургузунда болгулаан улуг хемчээлдиг тулчуушкуннарның бирээзи. Ол дугайын мындыг саннар бадыткап турар: ийи таладан ийи миллион ажыг кижи, ийи муң ажыг танкылар, 26 муң боо-чепсек болгаш миномёттар, ийи муң ажыг самолёттар тулчуушкунга киришкен. 1942 чылдың июль 17-де эгелээн тулчуушкун дүн, хүн чок соксаш дивейн уламчылап келген.

Төөгүлүг тулчуушкунун үнелиг эттериниң бирээзи —бетон бедигээш кырында тургузуп каан Т-34 деп танк. ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерниң Төп музейинге ону Волгоградтан чорудупкан. Полковник И. И. Людниковтуң 138-ки адыгжы дивизиязының эрткен черлеринде, Волгоградтың төөгүлүг черлеринде Т-34 танкыны тураскаал кылдыр база тургускулаан. Ол черлерниң бирээзин дайын хүннеринде «Людников ортулуу» деп адап турган. Волганың эриинде узуну 700, дооразы 400 метр черге дивизия үш талазындан немецтерге бүзээледипкен, а дөртку тала — Волга. Дивизия бактаап кирип турганы 62-ги арминың кол кезээнден ынчаар үстүп чыдып калган. Чеже-даа берге болза дайынчылар немецтерге удур дидим тулчуп турган. Ноябрь 12,13 хүннеринде дивизияны узуткаар дээш немецтер каш удаа шаап халдаашкынны кылган. Людниковчулар күжүн кошкаш кылбаан.

Сталинградтың камгалакчылары кайгамчыктыг эрес-дидимин, быжыг туруштуун көргүскен. Бронебойжу Михаил Паникаханы көрээл. Арттиллерия-биле туудур чепсегленген немец автоматчы десантыларлыг чеди танкыны бистиң бир кезээвисче салыпкан. Паникаха баштайгы бир, оон ийи дугаар танкыны өрттендир адыпкан турда, огу төнүп калган. Кывар материалдар кудуп каан ийи шил тудуп алгаш, оңгудан үнгеп үнгеш, дайзынның танкызынче чорупкан. Танкыга чоокшулай бергеш, шилин октаар дээш холун өрү көдүрүп чорда дайзынның огу шилди буза дээпкен, Михаил дораан-на чалбыыш отка хөме алзыпкан. Ынаа девидевейн ийиги шилди танкыга ол чуура шаапкаш, чалбыраап-талдыр кыва берген боду танк адаанче кире халаан. Частыышкын-даа үнген, дайзынның каң машиназы тура дүшкен. Арткан немец танкылар аткаарлап дезе берген...

«Баррикада» завод дээш демисел үезинде харылзаачы Матвей Путилов шугумга харылзаа кадагалап турган. Үзүлген демир удазын кожуп орда дайзынның миназы чазылгаш, ийи холун одура шаапкан. Медерелин ышкыныш чыдала ол харылзаа удазының ийи ужун тудуштур диштеринге так ызырып алган. Харылзаа ындыг янзы үзүлбээн. Эрес-дидим харылзаачы амы-тынындан чарылза-даа, ооң дугайында чырыткылыг тураскаал мөңге дириг артар. Сталинград тулчуушкунундан мындыг чижектерни оон-даа хөйнү адап болур.

Төп музейде «Павлов бажыңының» македи база бар. Ол дээрге ёзулуг шиивээ, сержант Яков Павлов бөлүк дайынчылар-биле бажыңның камгалалы дээш 58 хонук дургузунда дидим тулушкан.

Сентябрь 22-де немецтер ол бажыңның чартыын эжелеп апкан. Бажыңның ийиги чартыында турар полковник И. П. Елинниң дайынчыларын узуткаары — фашистиг эжелекчилерниң сорулгазы ындыг. Бажыңга хыналда чорудар дужаалды сержант Павлов алган. Ол үш дайынчылар —А. Александров, В. Глущенко, Н. Черноголов олар-биле бажыңче үнгеп чоруткан. Дөртку подъездиге хайгылчылар санинструктор Калининге уткужа берген. Ол аңаа балыглаттырган дайынчылар хайгаарап турган болгаш ийиги подъездиде немецтер барын чургтакчылардан билир турган. Гранаталар, автоматтар ажыглап тургаш, немецтерни, бажыңдан үндүр албадапкан. Немелде күш— бронебойжулар, пулемётчулар, миномётчулар четкилеп келген. «Павлов бажыңының» камгалалынга интернационалчы дайынчылар тулчуп турган: узбек К. Турсунов, таджик А. Турдыев, казах Т. Мурзаев, грузин Н. Мосиашвили болгаш оон-даа өскелер.

«Советская Конституция», «Донбасс» деп пароходтар дайзынның соксаал чок аткан огунуң адаа-биле хоорайның камгалакчыларынга ок-чемзекти, аъш-чемни үзүктел чок сөөртүп экеп турган...

Сталинград тулчуушкуну узун хуусаада болуп эрткен. Ол совет дайынчыларының алдарлыг тиилелгези-биле доозулган.

ХОЛ ИЗИН БУТ ЧАНДЫР БАСПАС

Мергежилинге хандыкшылдыг, эрес-кежээ кижилерниң ат-алдары алгып, чонунга хүндүткелдиг апаар. Ол талазы-биле маңаа амыдыралдан хөй эки чижекти бижип болур. Моңгуш Черзи күш-ажылчы амыдыралының иштинде бот-тывынгыр, чогаадыкчы чоруу-биле алдаржаан-нарның бирээзи. Ооң ус-шевер чогаадыкчы ажылдары чүгле Тывада эвес, бүгү чуртта, а харын-даа даштыкыда безин сураглаан.

Ооң ус-шеверин уруглары салгаан. Хол изин бут соора баспас дижири ышкаш, Моңгуш адазының арга-мергежи-ажылынга кызымак, кежээ кижилер эвээш эвес. Оларның бирээзинге Өнер Черзиевна Моңгушту адап болур. Ө. Моңгуш адазының арга мергежилин, өттүнүп, шиңгээдип алырын база оралдажып чораан. Тыва угулзаларны аптара, хааржактарга оюп тургаш каастаарын адазындан өөренип алган. Ол бүгү оон алызында барып, даараныылга ажылдарының мастери болу бээринге салдар чедирген.

Авазы чок апарган соонда, дуңмалары ооң азыралынга келген. Оларның кижизидилгезин, өөредилгезин хайгаарап-вышаан, идик-хевин даарап берип чораан. Оон ол хеп даараар черге түр курсту чедиишкинниг доозуп, он дөрт чыл иштинде макталдыг ажылдап келген. Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинадынга 12 чыл ажылдаан. Ол бодунуң мергежилин улам байыдып, ажылдың шылгалдазын эки тудуп шыдаан. Ооң эр, херээжен кижилерге даараан, быжкан хептери шынарлыг. Аныяктар ооң үлегерин эдерип, дагдыныкчызының дуржулгазын өөренип келген. Шак мындыг үре-түңнелдиг ажылы дээш кедээ болгаш район Советтериниң депутадынга чаңгыс эвес удаа соңгуткан.

Ө. Моңгуш амыдыралының аайы-биле 1980 чылда Тожу районга келгеш, амыдырал хандырылга комбинадынга ажылдай берген. Чаа коллективке ол кирген хүнүнден бээр ай, квартал планын доктаамал ажырып, мурнакчыларга дораан деңнешкен. Ажыл-биле чергелештир дагдыныкчы хүлээлгезин маңаа күзелдии-биле уламчылаан. Чижээ, Рая Ооржакты бедик мергежилдиг даараныкчы кылдыр өөреткен. Амгы үеде ол Хема Сатты дагдыныш алган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар сорулга коллектив мурнунда салдынган. Ынчангаш хоочун даараныкчы бодунуң үлүүн, билиин болдунар шаа-биле бараалгадырын хүлээнген ажылдап турар. Эрткен чылда болгаш бо чылдың бирги чартыында ол планныг онаалдаларын бүрүн күүсеткен. Өнер Черзиевнаның үре-түңнелдиг ижин үнелеп көргеш, районнуң Хүндүлел самбыразынга ийи удаа киирип турар.

Ажылынга, амыдыралынга төлептиг чоруу-биле чоннуң идегелин кыска үениң иштинде чаалап алган. Бо чылын ол Тоора-Хем кедээ Совединиң депутадынга, күүском кежигүнүнге соңгуткан. Комбинатта улусчу контроль бөлүүнүң даргазы болбушаан, ревизия комиссиязының составында база ажылдап турар. Ол бүдүрүлгениң ажылында четпестерни илередип, ону чайладыр, ажылдың шынарын экижидер, продукцияны үрей кылыр чоруктарны болдурбас дээш боттуг хемчеглерни алырынга идепкейлиг киржип турар.

Ол онаашкан ажылы-биле чергелештир амыдыралынга үлегерлиг иелерниң бирээзи. Өг-бүлениң уруглары — дөрт. Уругларының кижизидилгезинче, өөредилгезинче доктаамал сагыш салып чоруур.

А. ДОРЖУ.

Тожу район.

ХЕМНЕР КЕЖИР, ДАГЛАР АЖЫР

Совет улустуң революсчу, дайынчы күш-ажылчы алдарының черлери-биле походтарының тиилекчилериниң IX республика слёду Таңдының Бай-Хаакка болуп эрткен.

Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды, Эрзин, Тес-Хем, Өвүр, Каа-Хем, Бии-Хем, районнарның, Кызыл хоорайның болгаш оон-даа өске черлерниң оолдар, кыстары күш-ажылчы чедиишкиннерин, ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарыштарының дугайын аңаа илеткээр дээш чыылганнар.

Слёт Тывада төөгүлүг черлерниң бирээзи Кочетово суурга болган.

— Бистиң Тывада төөгүлүг черлер-ле хөй. Аңаа чижек кылдыр Бии-Хемни ап көрээлинер—дээш ВЛКСМ Бии-Хем райкомунуң ийиги секретары Сергей Комбу уламчылаан. — Ада-өгбелерниң эки чаңчылдарын эдерген төлептиг оолдар, кыстар Бии-Хемде хөй. Оларның чамдыызы бо хүннерде күш-ажылчы ээлчегде. Мал чеминиң белеткелинде комсомолчу аныяктарның он ийи бригадалары ажылдап турар. ССРЭ-ниң 60 чылынга алдар болдурган комсомолчу ажыл-ишти моон-даа соңгаар кошкаш кылбас бис.

Районнардан келген командаларның аразынга ужуражылгалар, спортчу маргылдаалар слёт программазын ёзугаар чорупп турган. Долгандыр чиңгир кызыл туктар киискээн ногаан алаакка аныяктар чыскаалыры-биле майгыннардан марштап үнүпкен. Хөгжүм үнүнүң хөглүү аажок. Аныяктарның аразынга дайынның, күш-ажылдың, партияның хоочуннары база чорупп орган. Слёттуң киржикчилери дээрге-ле, комсомолчу-аныяктар коллективтериниң аразында калбарган чарыштың тиилекчилери саанчылар, малчыннар, ажылчыннар, механизаторлар-дыр.

Отряд бүрүзү аңгы-аңгы хептерлиг. Чөөн-Хемчиктен, Өвүрден келгеннерниң спортчу хеви чараш, өңгүр. Бойдус чурумалы онзагай алаакка шупту чыскаалышкан. Команда дыңналып, аргаже чаңгыланып тур. Таңды районнуң удуртукчу ажылчыннары, хоочуннардан Василий Үзек, Комбий Ооржак, Алексей Адыгбай, Тас Моңгуш, Одар Дыртый-оол индирде келген.

Кызыл тукту эрткен чылын болган слёттуң тиилекчилери киискидип үндүрген. Слёттуң киржикчилеринге байыр чедирип, аныяктарның ажылдажын, оларның мурнакчы эгелээшкиннериниң дугайында комсомол Тыва обкомунуң бирги секретары О. Х. Хопуя чуве чугаалаан. СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары В. В. Дунаевский оолдар, кыстарга байыр чедиргеш, Таңдының аныяктарының күш-ажылчы чедиишкиннеринге, районнуң ажылчы чонунуң мурнунда салдынып турар сорулгаларга доктаатан. Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну, тыва эки турачы А. С. Адыгбайның сактыышкыннары аныяктарның сонуургалын хаара туткан.

ЧУРУКТАРДА: Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну Алексей Адыгбай слёттуң ажыдыышкынының үезинде чүве чугаалап тур; Комсомолдуң хоочуну Василий Үзек Улуг-Хем райондан келген аныяктар-биле.

О. ОНДАРНЫҢ сөөү болгаш фотолары.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ТОЛУКАДА ЭГЕЛЭЭН

МЕХИКО. (СЭТА). Толукада (Мексика) эр кижилерниң аразынга шыдыраа талазы-биле делегейге бирги чер дээш зоналар аразының маргылдаазы эгелээн.

Ол болза, ийиги ындыг маргылдаа болуп турар. Баштайгы ындыг маргылдаага — испан Канар ортулуктарында Лас-Пальмаска болган ужуражыышкынга делегейниң чемпиону чораан совет шыдыраачы Василий Смыслов болгаш венгр гроссмейстер Золтан Рибли олар чедиишкинниг ойнааннар. Олар баштайгы ийи черни чедип алган, ынчангаш шыдыраа «оваадайы» дээш бирги черниң кордакчылары-биле демиселин үргүлчүлээр апаарлар.

Толукада эгелээн маргылдаада база-ла 14 шыдыраачы киржип турар, оларның аразында дөрт совет гроссмейстер база бар. Олар дээрге, делегей чемпиону чораан Борис Спасский, а ол ышкаш Лев Полугаевский, Юрий Балашов болгаш Артур Юсупов-тур.

Бистиң шыдыраачыларывыстың удурланыкчыларының аразында эң-не шыырак дээн ойнакчылар — делегей чемпиону деп ат дээш маргылдааларга хөй катап киржип келген Лайош Портуш (Венгрия), ооң чаңгыс чер чурттуу Андраш Адорьян, Ясер Сейраван (АЕШ) болгаш өскелер-даа бар.

Баштайгы салыышкынга үш чартык шак иштинде ойнааның соонда Спасский биле Юсуповтуң оюну хайым боол доозулган. Бистиң арткан ойнакчыларывыстың ужуражыышкыннары (Полугаевский Адорьян-биле, а Балашов — англи Джон Нанн-биле таварышкан) база-ла ындыг түңнел-биле доозулгулаан.

Баштайгы салыышкынга ужуражыышкыннарның хөй кезии база-ла хайым болган. Чүгле Югославиядан барган Круниславн Хулак Бахар Куатлини (Ливан) тиилээн. Ынчалза-даа куба шыдыраачы Амадей Родригес-биле оюнун бодунуң талазынга таарымчалыг кылдыр ойнап чоруй, соңгаарлаткан Портиш, база-ла баштайгы санны чедип аптып болур аргалыг боол турар.

Бо маргылдааның түңнелинде эң аки ойнаан ийи шыдыраачылар делегейге бирги чер дээш ойнаар маргылдааларга киржир эргени алырлар.

Зоналар аразының үшкү шыдыраа маргылдаазы сентябрьда Москвага болур.

ҮЕ КЕЛГЕН

Шыдыраага Кызыл хоорайның «Спартак» ниителелиниң маргылдаазын көөрү-биле чеде бердим. Ооң киржикчилериниң аразында чаа кижилер, аныяк шыдыраачылар чок болганын элдепсиндим. Чалыы салгалдың иштинден эки белеткелдиг эки шыдыраачыларны естүрери күзенчиг. Школаларга, ортумак, дээди өөредилге черлеринге, бүдүрүлгелерге, албан организацияларга шыдыраа секцияларын, бөлгүмнерни ажыдып, оолдар болгаш кыстарны шыдыраага өөредир үе келген.

Ю. ОНДАР.

«Сүт-Хөл» совхоз.

Таджик ССР-ниң «ВИА» «Парвин» ансамблиниң концерти август 15-те Күрүнениң хөгжүм-шии театрынга болур.

Ансамбльдиң удуртукчузу Бүгү-эвилел фестивалының лауреады, композитор Шодмон Плоди.

Концерт 17.00 болгаш 19.00 шактарда болур.

Билетти театрның кассазында садып турар.

агаар

Агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, республикага бөгүн көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге чаъстаар, диңмирээр. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 8—12, чамдык черлерге 1—6, хүндүс 23—28, чамдык черлерге 15—20 градус чылыыр.

Кызылга агаарның температуразы дүне 11—13, хүндүс 26—28 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

САДЫГ АЛЫКЧЫЛАРГА

Бо чылдың август 13, 21 болгаш 30-нуң хүннеринде эртенгиниң 10 шактан эгелеп Кызылдың үлетпүр барааннарының садыы школачыларга эргежок чугула бараан аймаан № 5 «Детский мир» магазинниң чанынга садар.

Келгеннерге школачы формаларны, идикти, трико кылыгларын, даараан хептерни, бижиир, чуруур чүүлдерни садыглаар.

Аңаа келиринерни чаладывыс.

ПТУ-ЛАР ЧАЛАП ТУР

Республиканың дараазында профессионал-техниктиг училищелеринге өөренип, мергежил чедип алырынче сес чыл болгаш ортумак школалар доозукчуларын, Совет Армияның хүрээлеңинден халашканнарны республиканың Профтехөөредилге эргелели чалап турар:

1. КЫЗЫЛДЫҢ БОЛГАШ БАЛГАЗЫННЫҢ № 1, № 2 КӨДЭЭ ПРОФЕССИОНАЛ ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЛЕРИ:

Слесарь-септекчиниң болгаш чолаачылар: калбак билиглиг тракторист-машинистер, мал фермаларының электри монтёрунуң ажылын күүседип билир механизаторлар.

2. АК-ДОВУРАКТЫҢ № 3 ОРТУМАК ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕЗИ:

Руда арыглаар дериг-херекселдерниң машинистери; слесарь-септекчилер; электри монтёрлары болгаш штукатур-малярлар.

3. КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ № 4 ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕЗИ:

Эптээр конструкцияларның дашчы-монтажчылары: штукатур-облицовщиктер: малярлар; электри каңнакчылары; суургалыг кран машинистери; слесарь-сантехниктер.

4. АК-ТУРУГНУҢ (Улуг-Хем районда) № 7 ХПТУ-зу:

Конструкциялар дашчызы, монтажчылар; штукатур-малярлар: бызаңчы-чазаныкчылар; электри каңнакчылары.

5. ЧАДААНАНЫҢ № 6 ХПТУ-ЗУ:

Дашчылар; бызанчылар; штукатур-малярлар: электри каңнакчылары (бир чыл өөренир).

6. КЫЗЫЛДЫҢ № 10 ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ: ортумак школаларны дооскаиннарны хүлээп алыр болгаш токарьларны, фрезеровщиктерни, радиомонтажчыларны, слесарь-эптекчилерни белеткеп үндүрер.

Училищелерге өөренир хуусаазы; 8 класс дооскаиннарга —3 чыл. 10 класс дооскаиннарга 1 чыл. Профтехучилищелерни үш чылда өөренип доозарлар мергежили-биле кады ниити ортумак билигни чедип албышаан, чиигелдеге үндезилээш, кандыг-даа ортумак болгаш дээди тускай өөредилге черинге кирер эргелиг дипломну алыр. Профтехучилищелерге өөренген үени күш-ажыл стажынга киир санаар. Өөредилгениң бүгү дургузунда сургуулдарны аъш-чем, тускай хептер-биле, стипендия-биле хандырар болгаш хоорайдан дашкаар чурттугларны общежитие-биле хандырар.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерниң хүрээлеңинден курлавырже халажып үнгеннерни болгаш ниити билигниң ортумак школаларын доосканнарга тургаш, тудуг талазы-биле күш-ажылчы өөредилге эртип, а ол ышкаш комбинаттарга болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге практика эрттирген кижилерни училищелерге кыска хуусаалыг өөредилгеге хүлээп алыр болгаш оларга өөредилге үезинде 1-ги разрядтыг ажылчынның тарифтиг ажыл төлевири хемчээлдиг азы II разрядтыг тракторист-машинистиң шак барымдаалаан тарифтиг төлевири хемчээлдиг стипендияны бээр (халас чемниң, ажылдаар хептерниң болгаш стипендияның орнунга).

Училищелерде секциялар, бот-тывынгыр уран чүүл болгаш техниктиг чогаадылга бөлгүмнери ажылдап турар. Чылдың-на сургуулдар Каралайже, Москва хоорайже болгаш социалистиг күрүнелерже турисчи аян-чорук кылып болур аргалыг. Училищелерде профтехөөредилге черлериниң сургуулдарының «Трудовые резервы» спорт ниитилелиниң республика чөвүлелиниң ыры болгаш танцы ансамбли ажылдап турар.

Училищелерге өөренириин күзээннер директорнуң адынга шилип алган мергежилин айыткан билдириишкинни киирер. Билдириишкинге кожар чүүлдер:

1. Ортумак билиг дугайында аттестат азы сес чыл школазын доосканының херечилели:
2. Эмчи шынзылгазы (№ 286 майык ёзугаар);
3. Чурттап турар чериндеи шынзылга:
4. Үш фото-чурук (3×4 см. хемчээлдиг):
5. Комсомол рай(хоор)комун азы бүдүрүлге чериниден чоруткан бижик.

Документилерни шилип алган училищезинче үнелиг чагаа-биле почта дамчыштыр чорудуп болур.

Училищеге өөренири-биле чедип келген кижилер төрүттүнгениниң дугайында херечилелди азы учёттан үнгенин демдеглээн паспортту көргүзер.

Училищеге өөренир дээн аныяк кижилерни херечилелинде азы аттестадында айыттынган демдектерин ёзугаар кирериниң шылгалдаларын чокка хүлээп алыр. Мергежилди шилип алырының, училищеге капчаар өөрениириниң болгаш бүдүрүлге черинге ажылдаарының айтырыгларынга хамаарышкан беседа кылыр.

Өөредилге 1982 чылдың сентябрь 1-де эгелээр.

Аныяктарның ажылчын мергежил шилип алырынга дузалап, школалар доозукчуларын ПТУ-ларже организастап чорудары-биле бүдүрүлге черлериниң, комсомол комитеттериниң болгаш күш-ажыл органнарының путёвкаларын тыпсырынга идепкейлиг дузалажырын Профтехөөредилгениң Тыва республика эргелели школалар директорларындан, класс удуртукчуларындан, тудугтар болгаш совхозтар удуртукчуларындан, черчерниң совет болгаш комсомол организацияларындан дилеп турар.

Кызыл хоорайның № 11 профтехучилищези хоорайның болгаш районнарның школаларын доосканн аныяк оолдарны болгаш кыстарны 1982-1983 өөредилге чылынга монтажчы, регулировщик, токарь, фрезеровщик мергежилдерге өөредири-биле хүлээп алыышкын кылырын чарлап турар.

Өөренир хуусаазы — 1 чыл. Өөредилге 1982 чылдың сентябрь 1-де эгелээр.

Сургуулдарга айда 80—85 рубль стипендияны бээр болгаш чаагайжыды туткан общежитие-биле хандырар.

Өөрениириин күзээннер дараазында документилерни киирер:

1. Ортумак билиг дугайында.
2. Чурттап турар чериндеи шынзылга.
3. Ажылдап азы өөренип турган чериндеи характеристика.
4. № 286 эмчи шынзылгазы.
5. 3×5 см. хемчээлдиг 6 фото-чурук.

УЧИЛИЩЕНИҢ ТУРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорайның Магистральная кудумчузунуң № 1 «б» бажың.

ДИРЕКЦИЯ.

телевидение

АВГУСТ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Документалдыг фильмнер программазы: «Бирги рангының командармы», «Меңээ дегбе», «№ 13 шүүргедекчи». 9.50 — Балеттиң аныяк артистериниң концерти. 10.20 — «Эриктер» Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 7-ги серия. 11.25—Телемедээлер. 11.30 — 15.15 — Чапсар. 15.15 —«Хоойлу билир сен бе?». 15.45 — К. Стеценко (скрипка) ойнаар. 16.15—«Чаш назыдан укталган». В. Крапивин. 16.55 — Мультфильм. 17.05 — 17.20 — Чапсар. 17.20 — «Кадыда — найыралдыг өг-бүле» 17.45— «Шыдыраа школазы». 18.15— Москва болгаш москвачылар. 18.45 —Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00— Телемедээлер. 19.15—«Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.45 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.50 — «Үш хүн боданып алыр». Уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 1-ги серия. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35— «Үш хүн боданып алыр» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 2-ги серия. 22.40 — «Кежээки концерт». Ленинградтан дамчыдылга. 23.00—Бөгүн делегейде. 23.15—01.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Тбилиси) — ЦСКА. Тбилисиден дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Ортулукту бодунга ап шыдавас сен». Уран-чечен телефильм. 13.05— Англи дыл. 13.35— «Алдын шишкиниш». Музыкалыг тоол. 14.05 — Орус чугаа. 14.35— «Карпаттар кырында чаңгыланган ыры». 15.05 — «Кызыл ном» чүнүң дугайын чугаалааныл?». 15.35 — Документалдыг телефильм. 15.50 — Телемедээлер. 16.00 — 18.25— Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.25—«Сылдысчыгаш» Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.00— Л. Минкус. «Пахита» балеттен Дивертисмент. («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

19.50 — «Ажы —миллиардтар». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Фиктиң солун ужуралдары». Мультфильм. 20.15 — «Арыг иштинде агропехтер». Документалдыг фильм. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—23.20 —Останкинонуң концерт студиязынга ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. Товстоногов-биле ужуражылга.

кино

АВГУСТ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шуурган» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кино чыындызы 9.30, «Истелгеден илерээн» 11.00, 13.00, 15.00, «Даңгыраактар болгаш аазааннкыннар» 17.10, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ол ындыг музыка» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Бот чорда оглу» 17.00, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Ыржым алгызы» 15.30, 17.30, 19.30 шактарда.

Редакцияның АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

667000. Кызыл Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 5. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийниң амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41 бухгалтерияның 2-12-45, солун челбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1865.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01228